

Què fem a Frankfurt?

La cultura catalana
convidada d'honor a
la Fira del Llibre 2007

Josep Bargalló

Pròleg 2

Presentació 4

Frankfurter Buchmesse: la Fira 6

La cultura catalana, convidada d'honor 12

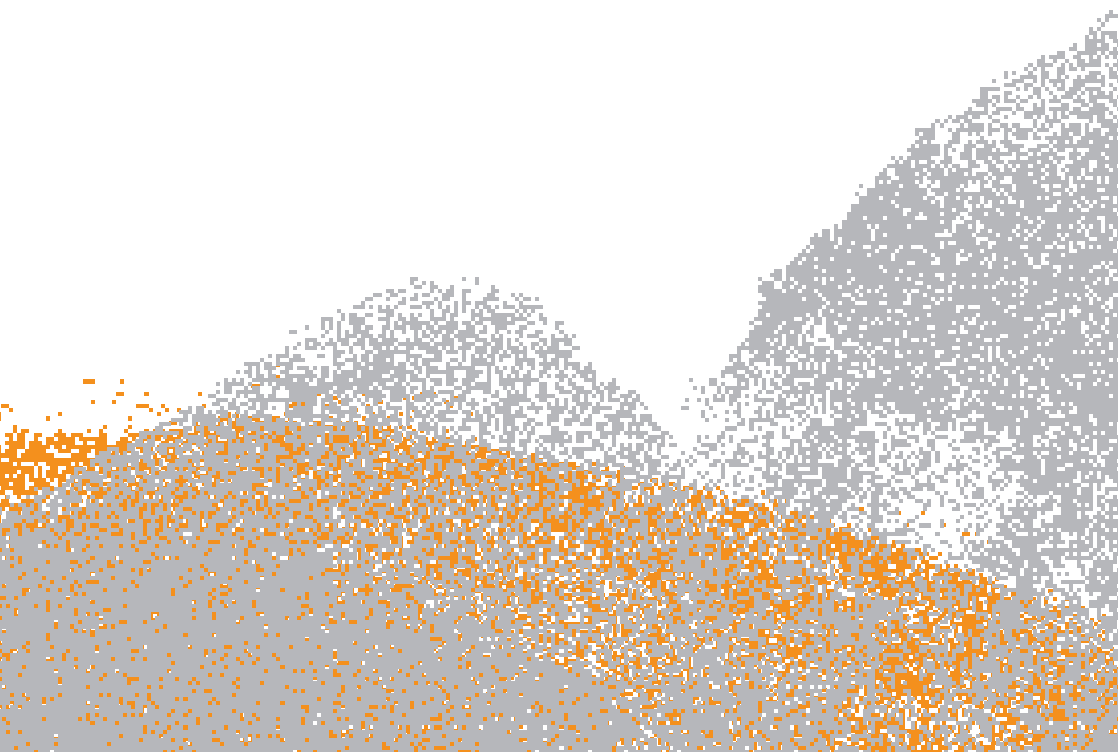
Una cultura singular i universal 38

La relació entre la cultura catalana
i l'alemanya 58

Frankfurt 2007 i la projecció exterior
de la cultura catalana 68

L'organització del convidat d'honor 74

Personal de l'Institut Ramon LLull 81

Pròleg

La presència del convidat d'honor a la Fira del Llibre de Frankfurt atrau l'atenció mundial. És possible que aquesta afirmació que el meu predecessor, Peter Weidhaas, va fer a les seves memòries semblés arrogant, però no n'és gens ni mica. És simplement l'experiència que hem tingut en més de dues dècades de presentacions d'aquests convidats. El que es mostra i es discuteix a Frankfurt té una repercussió que va molt més enllà de la zona del Rin i del Main o d'Alemanya, ja que ho veu i ho escolta tant l'opinió pública general com un públic professional internacional.

La presència d'un convidat d'honor forma part de les tradicions de la fira, però no pas de les seves rutines. En el món del segle XXI, la importància d'aquesta presència fins i tot augmenta, ja que en aquest temps nostre efímer i superficial, és un desafiament que es canviï la mirada fugissera per l'observació acurada. I és precisament en l'era de la globalització que creix la necessitat d'aconseguir que la identitat cultural es pugui experimentar, ja que és la base sense la qual l'aproximació, l'entesa i l'intercanvi duradors no seran possibles. La llengua, la literatura, la cultura del llibre són expressions d'aquesta identitat i hi tenen les seves arrels.

Amb la cultura catalana, es presenta una part de la història cultural europea que sempre ha sabut evitar quedar-se mirant

enrere i ha evolucionat fins i tot en condicions difícils. La modernitat, el dinamisme i la vitalitat són les característiques d'aquesta cultura de la qual, des de fa unes quantes setmanes, en podem veure algunes facetes. A la Fira del Llibre de Frankfurt, i també al seu voltant, la viurem en el seu conjunt, amb la seva literatura, la seva arquitectura i el seu art, el seu teatre i la seva música.

El que es mostra a Frankfurt també té impacte en l'espai cultural propi, ja que, en general, abans de la presentació es produeixen llargues discussions i, de vegades, debats públics apassionats. Al final, tot plegat serveix a un sol objectiu: reflexionar intensament sobre allò a què estem acostumats, el que és quotidià, el que se sobreentén. D'aquesta manera, la presència com a convidat d'honor combina l'observació interior amb la possibilitat, en certa manera, de fer un cop d'ull paral·lel a la pròpia cultura, des de fora. Aquesta segona perspectiva porta a una nova seguretat en un mateix, però també pot remoure coses que potser havien passat a un segon pla. La presentació conjunta i àmplia de tots els països on es parla català a Frankfurt n'és un bon exemple i constitueix un model de cooperació més enllà de les fronteres geogràfiques.

La idea de comptar amb un convidat d'honor ja ha estat imitada per fires del llibre d'arreu del món, però cap no li ofereix un escenari tan gran com el de Frankfurt i enlloc pot accedir a un públic professional internacional similar. La cultura catalana, convidada d'honor 2007 de la Fira del Llibre de Frankfurt, ha sabut dissenyar un programa que desperta la curiositat del públic, que sorprèn i que meravellarà. Per a nosaltres, la Fira és la confirmació que hem convocat un convidat al qual oferim la plataforma de bon grat. És un plaer que la cultura catalana enriqueixi la Fira del Llibre de Frankfurt 2007 i estem convençuts que la seva presència tindrà repercussions durant molt de temps.

Juergen Boos, director i president de la Fira del Llibre de Frankfurt

Presentació

De la presència de la cultura catalana com a convidada d'honor a la Fira del Llibre de Frankfurt aquest 2007 se n'ha escrit i se n'ha parlat molt, especialment a la premsa catalana, i de retruc també a la premsa espanyola i a l'alemanya. Se n'ha opinat un i altre cop, amb coneixement de causa o només d'oïdes. S'han defensat opcions diferents, de vegades fins i tot inviables o poc adequades en el marc d'una fira professional com la de Frankfurt. I se n'ha parlat tant per molts motius, però fonamentalment, s'hagi pres l'opció que s'hagi pres, s'hagi opinat el que s'hagi opinat, ha estat a causa de la seva excepcionalitat.

Excepcionalitat per a la cultura catalana, pel magnífic i extraordinari aparador internacional que suposa aquesta invitació. I excepcionalitat també per a la Fira, perquè no ha estat habitual, almenys fins ara, que el convidat d'honor anual tingui les característiques de la nostra cultura.

Sovint, en aquest període previ, s'ha volgut comparar aquesta ocasió amb el fet que Catalunya fos el país convidat a la Fira del Llibre de Guadalajara (Mèxic) el 2005, i amb els resultats que s'hi obtingueren, però el cert és que, malgrat les similituds de la denominació, ni el fet és el mateix, ni el tipus de fira és realment comparable, ni el programa que s'ha preparat té cap semblança. Frankfurt no té res a veure amb Guadalajara.

El projecte de la presència de la cultura catalana com a convidada d'honor a la Fira del Llibre de Frankfurt –el projecte

Frankfurt 2007– conté una programació densa i extensa, tant en el temps com en els espais: tot l'any per tot Alemanya, i encara a d'altres indrets. Aquesta programació, multidisciplinària i heterogènia, diversa i plural, que abasta tots els camps de la creació artística i del pensament, és el resultat de la concreció d'uns objectius que demanen un relat que els contextualitzi i els expliqui. El relat d'una aposta decidida pel procés de coneixement i d'identificació internacional de la cultura catalana, de la seva projecció exterior. De la seva singularitat en la universalitat. I de la seva pluralitat, la seva diversitat.

I d'una aposta també, en el context de la cita de la gran fira professional del llibre, per la indústria editorial catalana, les seves potencialitats i el seu posicionament en el mercat, tant en l'espanyol com en l'hispanoamericà i l'internacional en general. Una indústria potent i en plena expansió.

L'ocasió ha generat tanta expectació a Catalunya –i a tots els territoris de parla catalana– que ha produït, fins i tot, un llibre *ad hoc*, a mig camí entre la perspectiva històrica i el manual d'instruccions: *Guia de la Fira de Frankfurt per a catalans no del tot informats*, del periodista i escriptor Sergio Vila-Sanjuán, publicat a mitjan abril en el marc de tot que el representa, per a l'edició catalana, la festa de Sant Jordi. Un treball amè, fet amb coneixement de causa i ben interessant: explica moltes coses. I aconsegueix una necessitat: la que tenim d'explicar, a Catalunya, què és, realment, la Fira de Frankfurt.

Però tenim una altra necessitat, encara més rabent, i que Vila-Sanjuán només pot apuntar en el seu llibre: explicar què volem fer a Frankfurt. I explicar-ho a tothom. Als catalans i a les catalanes, cert, però encara més, i ben especialment, a tota la gent d'arreu que es mou, per una raó o altra, al voltant de la Fira.

Intentem-ho.

Frankfurter Buchmesse: la Fira

La Frankfurter Buchmesse és, indiscutiblement, la fira del llibre de més renom internacional i la que presenta més volum d'activitat industrial. És la gran fira del sector. És la Messe, la Fira.

Tot i que és oberta parcialment al públic general, és fonamentalment una fira professional: l'any 2006 va tenir 286.000 visitants, dels quals més de 180.000 van ser acreditats, precisament, com a professionals. Acull més de 7.200 expositors, de més de 100 estats, i uns 12.000 periodistes d'arreu del món. Ocupa cinc grans pavellons, de diversos pisos –a més del Fòrum i altres espais centrals comuns–, amb una superfície que voreja els 185.000 metres quadrats. Els seus estands apleguen més de 350.000 llibres, dels quals uns 112.000 són novetats. Els seus pavellons són monogràfics: la Fira reserva espai específic a l'edició de literatura, a la infantil i juvenil, a la de religió, a la de turisme, a la de còmic, a la d'art, a l'empresarial, a la tècnica i científica, a la del llibre de vell, a la de periodisme i a la de les noves tecnologies, com el llibre electrònic; així com presenta, a la vegada, les indústries editorials per la seva procedència geogràfica i lingüística. Acull, també, un centre internacional d'agents literaris i de drets d'autor, un altre de guionistes i adaptadors audiovisuals, un d'il·lustradors i fotògrafs, un de traductors i un de dibuixants i guionistes de còmics, entre d'altres, a més d'un nombre considerable de fòrums o fires internes: d'educació, d'audiollibres, de literatura infantil, de ciència, de premsa, entre d'altres. Algunes d'aquestes cites subsidiàries serien, en qualsevol altre moment o en un altre indret, una fira autònoma de prou nivell: la Frankfurter Antiquariatsmesse, la Frankfurter Presse-Messe, etc. La realitat, doncs, és abassegadora. Les xifres, explícites i contundents: Frankfurt és la gran fira professional i internacional del llibre.

És, també, un esdeveniment amb una llarga trajectòria històrica: ja es té coneixement de primeres "fires" de llibres a Frankfurt en els segles XV i XVI, que van continuar en les cen-

túries posteriors, tot i que l'actual Fira va néixer el 1949, primer a partir d'una iniciativa personal, ja ben aviat sota l'organització de l'associació alemanya d'editors i llibreters, l'AuM (Ausstellungs-und Messe GmbH des Börsenvereins des Deutschen Buchhandels).

La Fira és el gran centre de negocis de la indústria editorial d'arreu del món, tant en el propi recinte com en les trobades posteriors, organitzades per editorials i agents literaris en els diversos establiments de la ciutat, amb convocatòria pública o de manera discreta, però també és un aparador extraordinari per a la creació literària i el pensament, una oportunitat única per presentar les millors novetats, per donar a conèixer les noves tendències, els últims *best-sellers* i els autors de més talent. Un aparador al món.

Ho és per les seves característiques i per la ciutat que l'acull: Frankfurt. Una capital europea de primer nivell, un reconegut centre financer –amb una de les grans borses europees– i un important node de comunicació. I també és, per ella mateixa, una capital de la indústria editorial. Frankfurt del Main (Frankfurt am Main), al land de Hesse, és una ciutat de prop de 650 mil habitants, té una conurbació urbana d'uns 1,5 milions i una àrea metropolitana (Frankfurt Rhine Main) d'uns 5. El seu aeroport, un veritable *hub*, és el tercer europeu en nombre de vols intercontinentals, després dels de Londres i París. I també té un notable trànsit regional: des dels territoris de parla catalana hi ha vols diaris des dels grans aeroports, com Barcelona i Mallorca, però també des dels més petits, com Girona o l'Alguer.

La Fira és, en definitiva, un altaveu de primera magnitud. Ho és per a qualsevol cultura. Ho és, per a la catalana, molt especialment.

Els convidats d'honor

Al voltant de la Fira –que es desenvolupa d'un dimecres a un diumenge a mitjan octubre, enguany del 9 al 14– s'hi organitzen

múltiples activitats públiques, tant en l'extens recinte firal com a tota la ciutat. Les activitats les promouen les diverses editorials, agents literaris i empreses que hi són presents, i també organismes i institucions de tot el món. En tota aquesta àmplia programació hi té, però, una especial rellevància i protagonisme el convidat d'honor de la Fira.

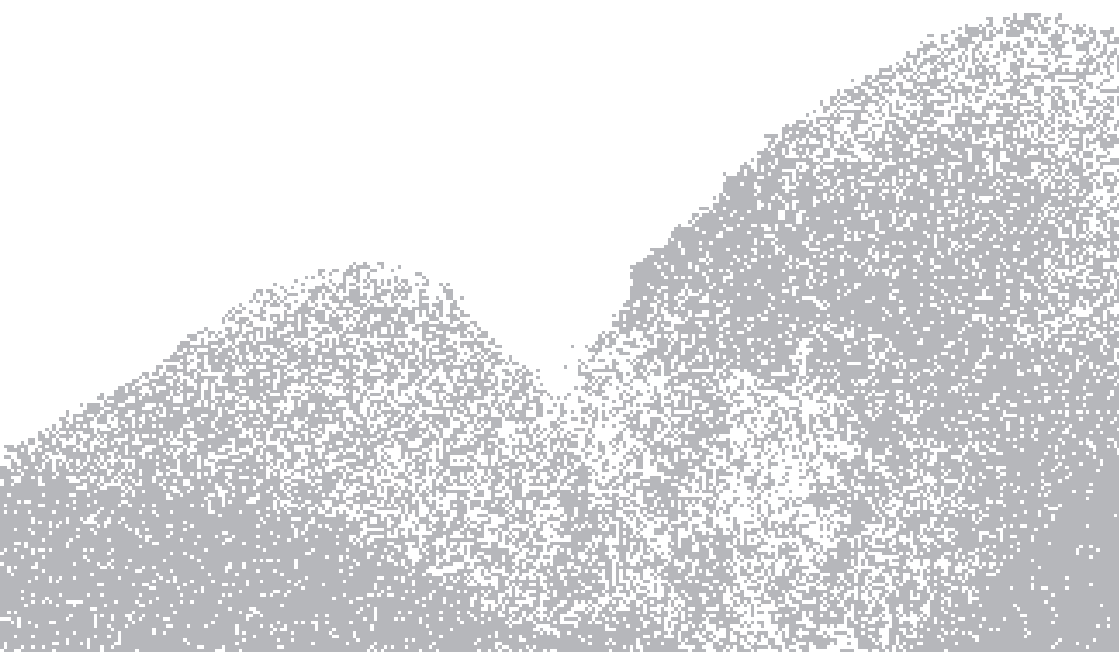
Així, l'organització de la Fira, l'Ausstellungs-und Messe mbH, designa cada any un estat o una cultura que ocupa l'espai central d'aquestes activitats com a convidat d'honor, i que n'esdevé el programador. Inicialment, però, no hi havia convidats, sinó que, sense regularitat, la mateixa Fira triava i programava un tema que n'esdevenia l'eix, el que anomenaven "el tema central":

1976	Llatinoamèrica	1978	L'infant i el llibre
1980	L'Àfrica negra	1982	La religió
1984	Orwell 2000	1986	L'Índia

Posteriorment, l'AuM va optar per la figura del "convidat d'honor" anual, una fórmula que, en aquell moment, no era massa habitual però que, a hores d'ara, també podem trobar en moltes d'altres fires i esdeveniments internacionals de tot tipus:

1988	Itàlia	1989	França
1990	Japó	1991	Espanya
1992	Mèxic	1993	Flandes i Holanda
1994	Brasil	1995	Àustria
1996	Irlanda	1997	Portugal
1998	Suïssa	1999	Hongria
2000	Polònia	2001	Suècia
2002	Lituània	2003	Rússia
2004	El Món Àrab	2005	Corea
2006	Índia	2007	La Cultura Catalana
2008	Turquia		

Habitualment, doncs, el convidat és un estat. Així, per exemple, estats que comparteixen una mateixa llengua –Brasil i Portugal– i, per tant, una mateixa expressió literària han protagonitzat el convidat d'honor per separat. I, en algun cas, ha rebut l'"honor" un estat oficialment plurilingüe i que comparteix llengües i expressions literàries amb d'altres de veïns, com ara Suïssa. En només tres ocasions aquest "honor" no ha recaigut en un estat, sinó en una expressió cultural definida per tenir una mateixa llengua comuna: Flandes i Holanda, el 1993; el Món Àrab, el 2004; i la Cultura Catalana, enguany mateix. Són tres realitats diferents, evidentment, però totes tres presenten àrees geogràfiques que no són coincidents amb cap realitat estatal o política única, alhora que identificades per aquesta característica de tenir una llengua pròpia i comuna, i la consegüent expressió literària.

La cultura catalana, convidada d'honor

Enguany, aquest 2007, el convidat d'honor de la Fira de Frankfurt és la cultura catalana. Així: "la cultura catalana". No ho és Catalunya –com a comunitat autònoma espanyola, govern sub-estatal o regió europea– ni cap altra realitat política concreta. Ho és la cultura catalana.

Cal tenir en compte que els organitzadors de la Fira, en fer aquesta tria, han optat per un marc que és més ampli que el de l'estricta Catalunya autònoma i, a la vegada, per un marc que té per definició un element comú i propi, la llengua catalana.

Han optat per un marc que no té cap precedent plenament equivalent en els convidats anteriors. La cultura catalana s'estén en més d'un estat, com l'àrab i la que es produeix en neerlandès, cert, però, a diferència d'aquestes dues, ve definida per una llengua, la catalana, que no és l'oficial de cap gran estat. Sí que ho és d'un de petit i totalment sobirà (Andorra), però la majoria dels catalanoparlants viuen en d'altres territoris. De fet, Andorra té només uns 77.000 habitants, mentre que tots els territoris que tenen el català com a llengua pròpia en sumen 13,5 milions, dels quals uns 9,5 l'entenen i més de 7,5 el parlen. El català és, doncs, una llengua transfronterera.

És una llengua europea i, com la majoria, està en permanent contacte amb d'altres. A diferència, però, del que succeeix amb la gran majoria de les llengües europees, de fa molts anys no hi ha cap territori que sigui monolingüe català: tots els parlants del català són parlants, també, d'una altra llengua. De l'espanyol fonamentalment, una part del francès i encara uns pocs de l'italià (i del sard). Fins i tot a Andorra, on el català és l'única llengua oficial, el coneixement i la parla habitual d'una segona o tercera llengua és avui un fet plenament comú entre els seus habitants.

La llengua catalana és un cas ben especial en el context de les llengües europees. Pel seu pes demogràfic i pel seu ús cultural

hauria de formar part de les llengües anomenades majoritàries –té més parlants, més presència en els estudis universitaris internacionals i més utilització a Internet que la mitjana de les llengües existents a la Unió Europea. En canvi, per la seva cohabitació amb llengües que tenen, totes, més parlants, més pes econòmic i un més clar i indiscutible reconeixement oficial –tant als respectius estats com a la mateixa UE– se la considera minoritària. I, de fet, a hores d'ara no és ben bé ni una cosa ni l'altra.

La cultura catalana pot aportar a la globalitat europea –i a la mundial– una experiència sòlida: la convivència de llengües¹ i expressions, amb uns resultats d'excel·lència, a partir del talent, en totes les arts. I la contundència de la puixança cultural des d'aquesta particular pluralitat. Però la cultura catalana –i els que la representem institucionalment– té també l'obligació i la responsabilitat d'aportar a la cultura universal l'especificitat i la singularitat de la creació en la seva llengua pròpia. Si no ho fa –si no ho fem–, no ho farà ningú més. I la cultura universal hi perdria, perquè perdria una de les seves singularitats. La universalitat és, precisament això: la vivència conjunta de totes les singularitats. L'assumpció de la riquesa que signifiquen totes i cadascuna de les singularitats. Però la universalitat cultural és també la superació de les restriccions de les velles fronteres polítiques. I una cultura com la catalana n'és una bona eina: el nostre, ho acabem de veure, és un àmbit transfronterer.

Per això, la projecció de la cultura catalana ha de servir-nos, a tots, per consolidar una nova manera d'entendre la cultura europea, la construcció d'un àmbit comú, creatiu, generador d'un nou esperit. L'esperit d'una nova Europa que neix de la seva mateixa tradició. Una tradició rica, diversa, plural. Transfronterera. Moderna.

La llengua catalana, avui

La llengua catalana és una llengua romànica amb més de mil anys d'història i una producció literària que neix, a l'època me-

dieval, al costat de les altres literatures que s'expressen en les noves llengües que sorgeixen de la fragmentació del llatí. Filòsofs com Ramon Llull, pensadors com Bernat Metge i Francesc Eiximenis, poetes com Ausiàs March i novel·listes com Joanot Martorell (amb *Tirant lo Blanc*) situen el conreu literari de la llengua catalana en un primer pla europeu ja des d'un bon començament, i ho fan des del talent i la creativitat més rabent.

Ramon Llull, entre els segles XIII i XIV, va obrir el camí, encara al costat del llatí, de l'ús de les noves llengües romàniques per al pensament, la teologia i la divulgació científica, i també per a la poesia i la narrativa. Ramon Llull, en la seva obra en català, personalitza l'esclat de la riquesa cultural medieval romànica. Va ser el primer autor que va utilitzar una llengua neollatina per a expressar els coneixements filosòfics i tècnics i va ser el creador del català literari, amb un superb domini de l'idioma, tant en prosa com en vers. I, amb la seva pròpia biografia, ben atzarosa, i els seus viatges, Llull va protagonitzar també l'obertura d'un pont de diàleg entre el món cristià i el món musulmà. De fet, ja en la seva època va ser un autor molt considerat: com succeïa només amb els "grans", a Ramon Llull encara se'l coneix també amb el seu nom traduït al llatí o a la pròpia llengua de cada país: Raimundus Lullus, Raimundo Lulio, Raymond Lulle...

Però, el català no és només una llengua antiga, amb història. És, també, una llengua viva, moderna, i amb voluntat de futur.

¹ Un cas especial d'aquesta convivència del català amb d'altres llengües és el de la llengua occitana. L'occità és una llengua romànica, parlada històricament en un territori molt extens (entre d'altres, l'actual regió italiana del Piemont i les franceses de Roine-Alps, Auvernia, Aquitània, Migdia Pirineus i Provença) i dotada d'una històrica tradició literària. L'occità (conegut també com la llengua d'oc o el provençal) fou la llengua dels trobadors medievals i, també, la llengua en què va escriure Frederic Mistral, l'autor de l'extens poema *Mirèio* i Premi Nobel de Literatura l'any 1904. Una variant de l'occità, l'aranès, és la parla pròpia d'una vall pirinenca de Catalunya, la Vall d'Aran. Dels 10.000 habitants actuals de la Vall, un 20% l'usen habitualment, al costat del català i l'espanyol. L'Estatut d'Autonomia de Catalunya, aprovat l'any 2006, consagra l'occità com a llengua oficial, essent, doncs, l'únic dels seus territoris en què ho és.

Producte de les anades i vingudes de la mateixa història europea, i de la mediterrània en particular, el català s'estén, en ple segle XXI, en territoris diversos de quatre estats, i té un nombre alt de parlants, vorejant els 8 milions, que supera clarament la mitjana de les llengües oficials de la Unió Europea.

Els territoris de la llengua catalana i els seus parlants²

<i>Territori</i>	<i>habitants (en milers)</i>	<i>% l'entén</i>	<i>% el parla</i>
<i>Illes Balears</i> (comunitat autònoma espanyola)	1.001	89	63
<i>Catalunya</i> (comunitat autònoma espanyola)	7.134	94,5	74,5
<i>Comunitat Valenciana</i> (comunitat autònoma espanyola)	4.806	76	53
<i>Franja d'Aragó</i> (municipis d'Aragó, comunitat aut. espanyola)	40	98,5	89
<i>Andorra</i> (estat sobirà)	77	96	79
<i>Catalunya del Nord</i> (departament francès dels Pirineus Orientals)	331	63	37
<i>L'Alguer</i> (municipi de la regió italiana de Sardenya)	43	90	61

La llengua catalana, avui, és l'únic idioma oficial d'Andorra (l'Estat dels Pirineus), té règim estatutari d'oficialitat –al costat de l'espanyol– a les comunitats autònomes de Catalunya, Valenciana i de les Illes Balears –amb el reconeixement de les seves pròpies variants– i és utilitzat per a comunicacions públiques per l'Ajuntament de Perpinyà (i d'altres municipis catalanoparlants del territori francès conegut com a Catalunya del Nord) i pel de l'Alguer (a l'illa de Sardenya).

De fa dos anys, la llengua catalana ha estat també reconeguda com a llengua de treball i de petició en alguns àmbits de les institucions europees, tot i no ser oficial de cap estat membre. El Consell d'Asserers Generals de la Unió Europea va prendre l'acord, el 13 de juny de 2005, de preveure la utilització oficial de la llengua catalana en comunicacions entre els ciutadans i les institucions i els òrgans de la Unió; en les intervencions orals en el Consell de Ministres i les altres institucions i òrgans; i en la publicació dels actes adoptats pel procediment de codecisió pel Parlament Europeu i el Consell. Ha estat, així, la primera que ha obtingut aquest estatus.

De la mateixa manera, en l'acord que el 2004 van signar el Govern d'Andorra i la Comunitat Europea hi consta el compromís mutu per emprendre accions per a la preservació, la valoració i la difusió de la llengua catalana”.

Llengua vehicular de l'ensenyament obligatori i postobligatori als territoris on té consideració jurídica d'oficialitat, fora del

² Les dades d'habitants són de procedència diversa. Les de les comunitats autònomes espanyoles provenen del padró oficial amb data de gener de 2006 (<http://www.ine.es/inebase>). Les altres les he extret de censos i enquestes sociolingüístiques diverses, d'on també he extret totes les dades de parlants, que es poden trobar a les següents pàgines web oficials: <http://www.gencat.cat/presidencia/llengcat>, de la Generalitat de Catalunya; <http://dgpoling.caib.es>, del Govern de les Illes Balears; <http://www.cult.gva.es/polin>; de la Generalitat Valenciana; <http://www.portal.aragob.es/servlet>, del Govern d'Aragó i <http://www.catala.ad>, del Govern d'Andorra. La pàgina web de la Generalitat de Catalunya reproduceix, també, dades d'enquestes de la Catalunya del Nord i l'Alguer.

seu àmbit té una notable presència universitària: hi ha assignatures curriculars de llengua catalana, a més de les universitats pròpies, a 166 universitats d'arreu del món, en tots cinc continents, amb una especial incidència a Europa i, en menor grau, a Amèrica.

El català és, també, una llengua abocada a les noves tecnologies. A començaments d'aquest 2007 l'empresa Google va anunciar l'acord amb cinc biblioteques de Catalunya per tal de digitalitzar i situar a la xarxa més de 300.000 títols de llibres escrits en llengua catalana, el segon acord d'aquest tipus que no afecta material bibliogràfic en anglès. Així mateix, des d'abril de 2006 els usuaris d'Internet poden registrar-se en el domini .cat, un domini genèric (gTLD) adreçat a la comunitat lingüística i cultural catalana que, en poc més d'un any, ja ha assolit més de 21.000 pàgines web registrades, que cal sumar a les ja existents en els dominis estatals i a d'altres de genèrics (.com, .org, .net, .edu, etc.). El català és, així, l'única llengua que, com a tal, disposa d'un domini a Internet. És, segurament, el resultat de ser una llengua d'alt ús a la xarxa però no ser oficial de cap gran estat amb domini propi. De fet, segons dades fetes públiques el 2003, en aquells moments hi havia 2.926.550³ pàgines web en llengua catalana, la qual cosa situava el català en el lloc 23è del rànquing d'Internet. Aquesta posició millorava fins al 20è lloc si la mesura presa era la de pàgines web/parlants de la llengua.

La importància de la presència de la llengua catalana a Internet, amb l'obtenció del domini propi, és, segurament, l'exemple més evident de la paradoxa de la seva realitat. A les llengües majoritàries no els cal un domini propi perquè totes són oficials i pròpies d'un gran estat que ja posseeix un domini com a tal (.fr, .de, .es, .it, .uk, .us, etc.). Les llengües minoritàries, en canvi, les que no són oficials de cap gran estat, no tenen la força econòmica, social, cultural... que els permeti arribar a un domini específic. Aquest és, doncs, un altre exemple de la paradoxa constant en què es mou la llengua catalana. Cap gran Estat que la tingui com a oficial, però una realitat suficientment

potent com per assolir un lloc propi en la societat global de la comunicació, en la icona de la modernitat.

Essent com és Catalunya la capital editorial del món hispànic i tenint la llengua catalana aquest pes econòmic i cultural, no ens ha d'estranyar que les xifres en aquest camp siguin també considerables. Només a Catalunya, el 2006, es van editar 30.709 títols, dels quals 10.861 foren en llengua catalana. El mercat editorial dels llibres en llengua catalana és el dels seus territoris i els seus parlants –aquests gairebé 8 milions–, mentre que el mercat dels llibres en llengua espanyola de les editorials catalanes és, bàsicament i a més del propi, l'espanyol, però en molts casos també l'hispanoamericà. Això sol explica aquest percentatge d' 1 de 3. Això també explica que els tiratges siguin habitualment molt més alts en el cas dels llibres en castellà, i que els *best-sellers* hi siguin també més habituals.

La majoria d'aquests 10.000 títols, evidentment, van ser escrits originàriament en català, però un nombre important correspon a traduccions: de fet, l'edició en català assoleix el 10è lloc pel que fa al nombre de traduccions d'altres llengües. El català, doncs, és una llengua majoritària també pel que fa a la recepció d'obres publicades originàriament en d'altres llengües:

Traduccions al català⁴

	2002	2003	2004
Castellà	628	756	854
Anglès	493	492	456

³ Mas Hernández, Jordi: *La salut del català a Internet* a www.softcatala.org [consulta: abril del 2007]

⁴ La font és l'Agència Espanyola de l'ISBN, reproduïda al cd/rom *Ed/Il: 2006. El sector editorial i la indústria gràfica a Catalunya. The publishing sector and the graphic illustration in Catalonia*, editat per l'Institut Català d'Indústries Culturals i el Ministerio de Industria, Turismo y Comercio l'any 2006.

	2002	2003	2004
<i>Francès</i>	201	197	164
<i>Alemanys</i>	99	95	95
<i>Altres</i>	158	67	137
<i>Total</i>	1.579	1.607	1.706

La llengua catalana no és, doncs, una llengua minoritària. Com no ho és la literatura, el pensament, la creació i la indústria que s'hi expressen. Ni per la seva trajectòria històrica, ni per la seva realitat actual.

Per tot això, la llengua catalana, i la seva literatura, és clau en la programació de la cultura catalana com a convidada d'honor a la Fira del Llibre de Frankfurt 2007.

Perquè, sense la llengua catalana, hi hauria una delimitació territorial del que és la cultura catalana? Sense la llengua catalana, la cultura catalana tindria una identitat pròpia, distintiva? Sense la llengua catalana, la cultura catalana hauria estat convidada a la Fira enguany?

Evidentment, no.

Una indústria editorial potent

Però, sense tenir una indústria editorial sòlida i potent, la cultura catalana hauria estat convidada a la Fira de Frankfurt? Evidentment, tampoc. Segur que no.

Fins i tot, per ser justos, hauríem d'invertir l'ordre d'aquestes afirmacions: és la potència de la nostra indústria editorial allò que obre el camí de la cultura convidada, el que la possibilita. I és l'existència de la nostra llengua i de la nostra tradició literària el que la permet delimitar.

Sense el camí obert, ja en els primers anys de la Fira, per l'editor i escriptor barceloní Carlos Barral, malgrat el que va significar el franquisme contra el llibre i la cultura en general, no estaríem on som aquest 2007. Ni sense la participació, anys després, de molts més editors i editores, agents literaris..., tot el que configura la potent indústria editorial catalana actual. Actual i de sempre.

La fortalesa de la indústria editorial catalana és històrica i prou coneguda. Barcelona ha estat una capital internacional del llibre des dels inicis mateixos de la impremta, al segle XV, i no ha deixat de ser-ho mai. I ho continua essent avui dia, tot i que, en el context de l'Estat espanyol⁵ –i del subsegüent mercat hispanoamericà–, de vegades la indústria radicada a Madrid li vulgui discutir certa primacia en algunes estadístiques.

No hem d'oblidar que, ni que no aconsegueixin posar en dubte el lideratge real de la indústria catalana, les estadístiques amaguen, a més, un petit parany: la federació espanyola de gremis editorials hi suma, sota l'epígraf "Madrid", les dades de les empreses editorials d'aquesta comunitat amb les de les altres comunitats que no tenen gremi propi. I de gremi propi, a més de Madrid, només en tenen Andalusia, Catalunya, Euskadi, Galícia i València. Això vol dir que, mentre que sí que disposem de les dades específiques de Catalunya i València, les de les Illes Balears les desconeixem, ja que són comptabilitzades dins les de Madrid, que acaben essent, en conseqüència, més altes que les reals.

Barcelona –i, per tant, Catalunya– continua essent la capital indiscutible de la indústria editorial estatal i, especialment, el

⁵ Faré esment, en parlar de la indústria editorial, només de la realitat de l'Estat espanyol. L'edició a Andorra, Perpinyà i l'Alguer és concentrada en poques editorials i el seu volum és, comparativament, poc significatiu.

motor del seu sector privat. Així ho corroboren les dades de l'Estudio de Comercio Interior del Libro, de 2005⁶:

Les dades del comerç espanyol del llibre per gremis territorials (2005)

	<i>Títols</i>	<i>Títols literatura</i>	<i>Exemplars (x 1000)</i>	<i>Exemplars lit. (x 1000)</i>	<i>Facturació (milions €)</i>
<i>Total</i>	69.598	14.208	321.489	99.156	2.933,2
<i>Catalunya</i>	30.708	8.456	165.987	64.962	1.569,3
<i>València</i>	2.352	310	3.762	599	30,3
<i>Madrid</i>	28.914	4.405	136.433	31.911	1.183,6
<i>Euskadi</i>	3.059	273	6.633	274	81,1
<i>Andalusia</i>	2.934	514	5.232	1.048	46,1
<i>Galícia</i>	1.626	252	3.421	361	22,6

La capitalitat de la indústria editorial catalana, en el context espanyol, és evident i indiscutible. Ho és en tots els camps i en totes les matèries: des del nombre de títols i el nombre d'exemplars editats fins a una dada finalment tan significativa com la facturació.

De fet, i per ser exactes, ho és en gairebé tots, tret dels textos escolars i universitaris, on la primacia es reserva per a les empreses agremiades a Madrid. En els altres camps, la indústria catalana és, en algun cas, fins i tot radicalment hegemònica.

Distribució de la facturació editorial catalana en el comerç espanyol per matèries (2005)

<i>Matèria</i>	<i>Percentatge Catalunya/Espanya</i>
Global	53,5%
Literatura	81,5%
Infantil i juvenil	58%

<i>Matèria</i>	<i>Percentatge Catalunya/Espanya</i>
Text escolar	27%
Llibre universitari	30%
Llibre pràctic	58%
Divulgació general	55%
Diccionaris i enciclopèdies	80%
Còmic	97%
D'altres	58%

És a dir, mentre que a Madrid es concentren les edicions que, d'alguna manera, requereixen d'un contacte permanent amb l'Administració estatal –el text escolar i universitari, fonamentalment–, a Catalunya es concentra l'edició que depèn exclusivament del mercat. I, en aquest camp, la primacia en l'edició de creació literària és simptomàtica i significativa. Per això, cites com la Fira de Frankfurt són oportunitats excel·lents per enfortir encara més el teixit empresarial del sector.

Si ens fixem en un altre tipus de dades, les del comerç exterior, la capitalitat de la indústria catalana és igualment evident: aporta més del 50% de les exportacions del sector. És a dir, més de la meitat, i això tenint en compte que el català és tan sols un dels sis gremis existents a l'Estat. En aquest aspecte, el de la internacionalització de la nostra indústria editorial, és fonamental, a hores d'ara, el mercat llatinoamericà, tant pel que fa a les pròpies exportacions com pel que fa a la presència de sucursals i filials d'editorials catalanes en aquells països.

⁶ Aquest és un estudi anual, realitzat per l'empresa PRECISA RESEARCH per encàrrec de la Federació de Gremios de Editores de España. Es pot trobar a la seva pàgina web <http://www.federacioneditores.org> (consulta abril de 2007)

El comerç del llibre a Amèrica Llatina (2005)

Editorials de Brasil	20%
Editorials de l'Estat espanyol	30% (el 50%, edició catalana)
Editorials d'Amèrica Llatina	30% (el 15%, sucursals i filials catalanes)
Editorials de la resta del món	20%

El 18% del mercat llatinoamericà, d'una manera o altra, està en mans, doncs, d'editorials catalanes. O, el que és el mateix, gairebé un de cada cinc llibres venuts en aquell continent són produïts per una editorial catalana o per una de les seves filials.

La internacionalització de la nostra indústria, però, va més enllà encara del mercat estricte dels països de llengua espanyola, i s'estén arreu, consolidant i engrandint la potència del sector.

Països destinataris de les exportacions de les editorials catalanes (2004)

<i>País</i>	<i>Exportació (en milers d'€)</i>	<i>% sobre el total</i>
Mèxic	37.287	32,10
Portugal	14.373	12,38
Regne Unit	12.594	10,85
Argentina	6.816	5,85
Colòmbia	5.048	4,35
EUA	4.740	4,10
Itàlia	4.600	3,96
Xile	3.264	2,80
Veneçuela	3.203	2,75
El Salvador	2.913	2,50
Equador	2.786	2,40
Guatemala	2.412	2,08
Alemanya	1.854	1,60

<i>País</i>	<i>Exportació (en milers d'€)</i>	<i>% sobre el total</i>
Perú	1.812	1,55
Resta de Llatinoamèrica	8.294	7,15
Resta UE	2.899	2,50
Resta món	1.251	1,08

Les exportacions de llibres per part de les empreses editorials de Catalunya, el 2004, van ser de 116,146 milions d'euros, i d'aquests el 63,57% va tenir com a destinació Llatinoamèrica i el 31,27% la Unió Europea. Precisament, l'augment de les exportacions a la Unió Europea, sostingut i evident els darrers anys (d'un 33,60% entre 2003 i 2004), ha permès de reduir, a la nostra indústria, la seva dependència relativa de les exportacions a l'Amèrica Llatina, i, en conseqüència, diversificar la seva activitat internacional. A més de les exportacions de llibres manufacturats en llengua espanyola amb destinació a la seva àrea idiomàtica i a l'ampli mercat de lectors en aquesta llengua, és creixent l'exportació de llibres infantils, llibres il·lustrats, obres de referència i, cada cop més, la venda de projectes i serveis editorials per a d'altres mercats. En aquest procés és també cabdal la conversió de les editorials catalanes tradicionals en multinacionals amb presència en els diversos mercats amb filials o sucursals pròpies.

Països amb filials/sucursals de la indústria editorial catalana (2007)

<i>País</i>	<i>Filials /sucursals</i>	<i>País</i>	<i>Filials /sucursals</i>
Argentina	17	Mèxic	27
Bolívia	1	Nicaragua	1

<i>País</i>	<i>Filials /sucursals</i>	<i>País</i>	<i>Filials /sucursals</i>
Brasil	6	Panamà	2
Colòmbia	9	Paraguai	1
Costa Rica	1	Perú	2
Equador	2	Polònia	1
El Salvador	1	Portugal	7
França	4	Puerto Rico	1
Guatemala	1	Regne Unit	1
Holanda	1	Uruguai	6
Hongria	1	EUA i Canadà	9
Hondures	1	Veneçuela	6
Itàlia	2	Xile	8
Japó	1	Xina	1

Una indústria sòlida, potent, amb tradició i amb futur. Que té presència en totes les matèries i que té, a més, la virtualitat d'editar llibres en les dues llengües de la societat en la qual està radicada, per molt que el seu mercat sigui molt més ampli. De fet, per a la nostra indústria, l'espanyol és la llengua que li aporta una segura i assegurada presència en el mercat internacional, i el català la que li aporta la seva singularitat, però també una diversificació que accentua la seva potencialitat econòmica.

Així, amb les agrupacions empresarials i els processos d'absorció dels darrers anys (el 2004, el 72,5% de les editorials catalanes formaven part d'un *holding* empresarial), la gran majoria de les empreses editores de Catalunya –que és on es concentra el gran pes de la indústria– tenen segells diferents per a matèries diverses, evidentment, però també segells distints dedicats a l'edició en espanyol i a l'edició en català. La coexistència d'ambdues llengües és, un altre cop, un valor afegit.

De fet, la capitalitat de la indústria editorial de Catalunya es fonamenta en l'edició en castellà –d'un mercat molt més ampli

que el català, és clar-, però és el valor afegit de l'edició en català el que la perfila en la seva rotunditat.

Les dades industrials de les empreses editores amb seu a Catalunya (2005)⁷

Empreses	260
Llocs de treball	6.393
Títols editats	30.708
Títols editats de literatura	8.456
Títols editats en català	10.861
Títols editats de literatura en català*	1.026
Exemplars editats (x 1000)	165.988
Exemplars editats de literatura (x 1000)	64.962
Exemplars editats en català (x 1000)*	24.226
Títols dels fons de catàleg	136.556
Títols en catàleg de literatura	38.889
Títols en catàleg en català*	46.435
Facturació (en milions d'€) total	1.569
Països amb filials d'empreses catalanes**	28
Empreses catalanes amb filials a l'estranger**	25

La potència de la indústria editorial catalana té, en les seves consolidades associacions professionals –el Gremi d'Editors de Catalunya i l'Associació d'Editors en Llengua Catalana–, unes eines d'organització i difusió fonamentals. L'organització del 25è Congrés de la Unió Internacional d'Editors, la proclamació del 23 d'abril com a Dia Mundial del Llibre –transportant

⁷ Les dades corresponen a l'any 2005 i provenen de l'esmentat *Estudio del Comercio interior del Libro en España 2005*. Les marcades amb * són de 2004 i provenen del cd/rom *Ed/ll: 2006. El sector editorial i la indústria gràfica a Catalunya. The publishing sector and the graphic illustration in Catalonia*, ja citat. Les assenyalades amb ** són de 2007 i han estat facilitades pel Gremi d'Editors de Catalunya. En els quadres anteriors quan he fet esment de (2004), (2005) i (2007) he utilitzat aquestes mateixes fonts.

la tradició catalana arreu del món– o la tasca prèvia a la inviació de la cultura catalana a les fires internacionals del llibre de Guadalajara i Frankfurt, en són exemples amb repercussió pública, darrere els quals hi ha una tasca constant en el camp de la formació i el teixit de contactes i relacions internacionals, amb l'objectiu de resituar Barcelona i Catalunya com a referent obligat del sector en tot el món.

Al costat de la força de la indústria editorial, no podem oblidar tampoc la capitalitat de Catalunya en el terreny de la il·lustració. Prop de 1.500 persones hi tenen la il·lustració gràfica com a primera activitat professional, en els àmbits del llibre i de la premsa, de la il·lustració publicitària i el còmic, l'animació i l'emalatge, la infografia i els vídeos musicals. És el major focus d'il·lustradors de l'Estat i un dels més importants d'Europa, que també tindrà el seu espai de divulgació i promoció a la Fira.

Per tot això, bona part del programa previ de la cultura convidada s'ha centrat en un conjunt d'ajuts a la indústria editorial, tant pel que fa a activitats de participació en diverses fires internacionals com a accions de professionalització, intercanvi i millora industrial. Aquestes accions, que han estat capitalitzades pel Gremi i l'Associació, han comptat amb el suport directe de l'Institut Català de les Indústries Culturals i el Ministeri espanyol d'Indústria, Comerç i Turisme.

Sense una indústria editorial potent, com ho és la nostra, a ningú se li hagués acudit de convidar la cultura catalana a una fira eminentment professional. Sense un sector editorial propi, d'abast i ressò internacionals mai cap fira de la magnitud de Frankfurt hagués accedit a nomenar una cultura com la catalana convidada d'honor. Però si no hi hagués una llengua pròpia que permetés de definir la cultura catalana distintament de les altres, la indústria no tindria un marc propi que també la definís distintament. Així, també és molt important la indústria editorial de Milà o de Nova York –i molt–, però sobtaria que les seves pròpies regions fossin convidades autònomament en un

esdeveniment d'aquestes característiques. De fet, no és que sobtés, és que és impensable: la indústria de Milà i la de Nova York no es mouen en un context delimitat amb cultura pròpia –distintiva de la de Roma o la de San Francisco. Aquesta és una altra de les nostres paradoxes i una altra manera d'enfocar el que de singular podem aportar a la cultura universal.

Panorama de la cultura catalana

Frankfurt és una fira professional, el centre anual del món del llibre. Per això, en són indiscutibles protagonistes la indústria editorial i la seva expressió literària. Ho són i ho han de ser.

Però, per a l'organització de la cultura convidada, hi ha una responsabilitat afegida: oferir un panorama del patrimoni històric i la creativitat contemporània que acull el seu territori. D'explicar la seva cultura de forma global.

De fet, l'exposició central de presentació de la cultura catalana com a cultura convidada, que es podrà veure al Fòrum de la Fira del 9 al 14 d'octubre, conjumina les tres panoràmiques. Sota la producció tècnica del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona i el comissariat específic d'especialistes externs, l'exposició, amb el format clàssic d'expositors i el més modern multimèdia, presenta les tres línies de discurs: la història de l'edició catalana; mil anys de llengua i vuit-cents de literatura catalana; i la cultura catalana, avui. Són, també, els tres fils conductors de tot el projecte Frankfurt 2007. I el nexa que basteix el nostre programa paral·lel, que es desenvolupa especialment fora de la Fira, en museus, teatres, auditoris i altres espais de la ciutat. Una oportunitat per mostrar la riquesa cultural dels territoris de llengua catalana.

Els nostres territoris recullen un extens patrimoni material i immaterial, la seva pròpia aportació al patrimoni mundial. Una

aportació transfronterera que té més d'un lligam comú, que va més enllà de la llengua.

El Patrimoni de la Humanitat (*World Heritage*), aprovat el 1972, és un pla de protecció dels béns culturals i naturals del món, proposat per l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura, la UNESCO, a través de la Convenció sobre la Protecció del Patrimoni Mundial Cultural i Natural. També és conegut amb altres noms, com ara Patrimoni Mundial de la Humanitat, Patrimoni Comú de la Humanitat, Patrimoni Cultural de la Humanitat (en el cas dels béns culturals) o Patrimoni Natural de la Humanitat (pel que fa als béns naturals). A finals de 2006 conformaven el Patrimoni de la Humanitat 830 béns, dels quals 644 culturals, 162 naturals i 24 mixtos.

Alguns d'aquests béns estan situats als diversos territoris de parla catalana. De dalt a baix, l'art rupestre de l'arc mediterrani de la península Ibèrica, de manera compartida. A Andorra, el paisatge de la vall del Madfriú-Perafita-Claror. A Catalunya, un ampli i divers catàleg: obres d'Antoni Gaudí (el Parc Güell, el Palau Güell, la Casa Milà, la Sagrada Família, la Casa Vicens i la Casa Batlló, a Barcelona, i la Colònia Güell, a Santa Coloma de Cervelló), obres de Lluís Domènech i Montaner (el Palau de la Música Catalana i l'Hospital de Sant Pau, a Barcelona), el Monestir de Poblet, les esglésies romàniques de la vall de Boí i el divers conjunt arqueològic romà de Tàrraco (a Tarragona). A les illes Balears, la biodiversitat i el patrimoni cultural d'Eivissa. Al país valencià, la Llotja de la Seda (a València) i el palmerar d'Elx.

Hi hauríem d'afegir les Obres Mestres del Patrimoni Oral i Immaterial de la Humanitat. De les 90 que la UNESCO ha proclamat des del 2001 arreu del món, n'hi ha dues dels nostres territoris: la Patum de Berga, a peu dels Pirineus catalans, i el Misteri d'Elx, a les comarques valencianes.

Amb catàleg mundial o sense, el nostre patrimoni material és variat: les petjades fenícies, gregues i romanes; tot l'art romà-

nic; el gòtic; el renaixement; el barroc... I ho és també l'immaterial: els rastres d'espectacularitat medieval en els cants de la Sibil·la de Perpinyà i Mallorca, la processó de la Mort de Verges, el Corpus de València... I la riquesa de la cultura popular i festiva: els castells, les torres humanes nascudes a Catalunya, i avui esteses també a Mallorca i la Catalunya del Nord; les danses i la cançó popular que es donen arreu, de l'Alguer i totes les Balears al continent; la festa amb foc i pirotècnia, amb totes les seves variants...

Però, com s'esdevé amb la llengua, la literatura i la indústria editorial, el nostre patrimoni no només és històric o tradicional. La modernitat i la contemporaneïtat han estat i són també extenses i riques. Altament creatives. I, davant la infinitud de les propostes que podíem oferir, hem optat, precisament, per remarcar aquesta modernitat, per presentar fonamentalment la nostra contemporaneïtat. Per oferir una visió múltiple d'una cultura que és dinàmica, en constant innovació i evolució. Que s'oboca al món, cert. I que s'obre al món, també. Amb avidesa, amb afany, amb delit.

El Modernisme, de finals del segle XIX i començaments del XX –època d'expansió econòmica i demogràfica–, va ser un exemple magnífic d'aquesta voluntat d'innovació i obertura que determina la nostra cultura. El Modernisme es va presentar, ja des d'un inici, com a art complet, social, que donava especial importància a les arts decoratives, convertint-se en el moviment artístic més brillant del moment. Antoni Gaudí, la figura més destacada i internacionalment reconeguda, sobrepasa els límits del moviment per la seva extraordinària personalitat. D'altres arquitectes destacats d'aquest corrent foren Lluís Domènech i Montaner, Josep M. Jujol, Cèsar Martinell i Josep Puig i Cadafalch. Entre tots convertiren Barcelona en capital europea del modernisme arquitectònic, cert, però estengueren les seves obres al nord i al sud, amarant del nou art els nostres territoris.

Des de l'esclat que significà el Modernisme, els diversos nous moviments arquitectònics han tingut creadors de primer nivell internacional a casa nostra: Josep Lluís Sert, Josep Antoni Coderch, Oriol Bohigas, Ricard Bofill, Oscar Tusquets i molts més. Enric Miralles i Santiago Calatrava tenen obres de la seva autoria arreu del món, amb projectes tan emblemàtics com la seu del Parlament escocès que Miralles dissenyà a Edimburg o els ponts i les estacions de ferrocarril que Calatrava ha anat aixecant en diverses ciutats europees i americanes, a més de la Ciutat de les Arts i les Ciències de València. I Barcelona acull també, a partir de la modernització que van significar els Jocs Olímpics de 1992, l'empremta d'arquitectes de rellevància mundial: Arata Isozaki (Palau Sant Jordi), Norman Foster (torre Collserola), Frank O. Gehry (Peix), Santiago Calatrava (torre de comunicacions de Montjuïc), Peter Eisenman (Vila Olímpica i Parc de la Draga, a Banyoles), Richard Meyer (Museu d'Art Contemporani de Barcelona), Herzog i De Meuron (edifici Fòrum), Jean Nouvel (torre Agbar)... El procés arquitectònic cap a la Catalunya del futur es gesta també amb veu internacional: Toyo Ito està desenvolupant el projecte d'ampliació de la Fira de Barcelona Montjuïc-2; Zaha Hadid construirà la Spiralling Tower, futura seu del campus universitari del Besòs; David Chipperfield ha concebut la Ciutat de la Justícia de l'Hospitalet de Llobregat i Dominique Perrault el complex esportiu de Badalona.

I, al costat de l'arquitectura, les nostres arts plàstiques i visuals –de la pintura i l'escultura al disseny– van tenir també el seu primer esclat renovat amb el Modernisme, i no han deixat d'aportar-nos talent i creativitat des d'aleshores. La pintura n'ha estat, possiblement, el millor estendard: Ramon Casas, Santiago Rusiñol, Isidre Nonell... els primer anys. I després Salvador Dalí, el primer Picasso, Joan Miró, Antoni Tàpies, Joan Guinovart, Hernández Pijoan, Modest Cuixart, Antoni Clavé, Antoni Miró... Són noms i trajectòries que tenen un ampli reconeixement mundial, són sinònim de talent i situen la nostra tradició pictòrica en un lloc capdavanter de l'art modern i contemporani. Les grans capitals del món en programen,

any rere any, exposicions retrospectives i formen part de les col·leccions dels seus principals museus. I en aquest camp la renovació és assegurada: el reconeixement internacional de Miquel Barceló –subratllat amb la seva intervenció a la catedral de Mallorca– és el paradigma del ressò i l'excel·lència de les darreres generacions. L'escultura catalana ha donat també creadors de relleu. En podríem significar Juli Gonzàlez, l'autor de l'emblemàtica *Montserrat*, la dona pagesa i lluitadora que se situà al Pavelló de la República espanyola del 1937 a París, al costat del *Guernica* de Picasso.

La música simfònica catalana ha tingut també grans compositors i intèrprets de reconeguda trajectòria internacional. Felip Pedrell fou el gran renovador de la música catalana, convertint-se en el mestre dels compositors del modernisme musical, com Enric Granados i Isaac Albéniz, de l'avantguardista Robert Gerhard i d'Enric Morera, creador d'òperes i de sardanes, la dansa tradicional de Catalunya. La música popular va tenir, a finals del segle XIX, una gran embranzida gràcies a Anselm Clavé, introductor del cant coral a la península Ibèrica. En aquest àmbit hem d'esmentar, també, la tasca de Lluís Millet i l'Orfeó Català.

El català universal en el camp de la música, al segle XX, és Pau Casals. Hi ha un abans i un després en la seva interpretació amb violoncel: hi introduí una sèrie d'innovacions que han fet escola. Com a colofó al seu virtuosisme, l'actitud de Casals al llarg de tota la seva vida fou de compromís absolut amb la pau i la llibertat. Un exemple d'aquest llegat personal és el seu *Himne de les Nacions Unides* (1971). De la primera meitat del segle XX també destaquen, com a intèrprets, Eduard Toldrà, Alícia de Larrocha i Leonora Milà, que en plena dictadura franquista van dur la música catalana i espanyola a les principals sales de concerts del món. En el camp de la composició, l'extensa obra dels compositors Frederic Mompou –que des del 2003 comp-

ta amb una càtedra al seu nom al Graduate Center de la City University of New York–, Xavier Montsalvatge i els contemporanis Joaquim Homs, Josep Maria Mestres Quadreny o Joan Guinjoan. I l'explosió expressiva avantguardista que aporta el pianista Carles Santos.

Després de l'Orquestra Pau Casals, Eduard Toldrà va aixecar l'Orquestra Municipal, embrió de les posteriors marques: Orquestra Ciutat de Barcelona i Orquestra Simfònica de Barcelona i Nacional de Catalunya. Antoni Ros Marbà, deixeble de Toldrà, ha fet escola amb el seu mestratge i avui hi ha un cartell de directors d'orquestra catalans amb gran valoració internacional. Salvador Mas, Edmon Colomer, Josep Pons i Ernest Martínez Izquierdo són els noms més significats del que podríem considerar una lectura fidel però oberta, mediterrània, del gran repertori.

La cultura catalana ha fet una gran contribució al món de l'òpera amb intèrprets reconeguts internacionalment des de principis del segle XX com Francesc Viñas, tenor que triomfà arreu interpretant la música de Wagner, i Maria Barrientos, soprano lleugera i liederista que actuà als principals teatres europeus i americans. Al llarg del segle i fins a l'actualitat, en el camp de la lírica han regalat la seva veu al món els tenors Jaume Aragall i Josep Carreras, el baríton Joan Pons i les sopranos Victòria dels Àngels i Montserrat Caballé. Un dels personatges més especials de la música catalana és Jordi Savall que ja fa més de 30 anys que es dedica a recuperar, investigar i difondre la música antiga i barroca a diferents públics d'arreu del món.

Pel que fa a la música d'arrel jazzística, al segle XX destaquen l'orquestra del mundialment conegut Xavier Cugat i el gran pianista Tete Montoliu, ambdós ja desapareguts. El flamenc forma part de la cultura musical catalana amb figures destacades com la històrica *bailaora* Carmen Amaya i amb cantants com Juan Rafael Cortés *Duquende* i altres de més joves. En plena dictadura, durant la dècada dels 50, la nostra cultura desenvolupà un estil musical popular propi: la *rumba catalana*, nascuda

de les famílies gitanes barcelonines del barri de Gràcia, que ha acabat essent una de les bases fonamentals de la música mestissa que des dels 90 ha convertit Barcelona en punt de trobada d'intèrprets d'arreu del món.

Als anys 60 del segle passat va prendre força la cançó d'autor, aleshores coneguda com a cançó protesta, amb el moviment de cantautors que cantaven en català, llengua prohibida per la dictadura franquista. Alguns d'aquells noms mantenen encara una trajectòria envejable de reconeguda presència internacional. És el cas de Raimon, Lluís Llach, Joan Manuel Serrat o Maria del Mar Bonet. La tradició de cantautors en llengua catalana ha continuat amb noves generacions, que han evolucionat, també, cap al rock, el pop, els diversos *world music*, la música electrònica i encara d'altres.

L'escena catalana també va arribar a la majoria d'edat amb el que va significar el modernisme. Autors com Àngel Guimerà, a cavall entre el segle XIX i el XX, van aprofitar el ressò que va obtenir Barcelona per situar el seu teatre de qualitat en els circuits internacionals: la seva obra més coneguda, *Terra baixa*, es va traduir a múltiples llengües –inclòs l'alemany–, se'n va fer una òpera i més d'una adaptació cinematogràfica. Santiago Rusiñol i Josep Maria de Sagarra, ben diferents, foren d'altres autors d'èxit, i actrius com Margarida Xirgu van esdevenir veritables *stars* –fins i tot a l'Amèrica Llatina–, però el franquisme, com en totes les arts en què intervenia la llengua i el contingut ideològic, va estroncar aquesta tradició. A poc a poc, però, l'escena catalana va anar refent-se, i des de les darreres dècades del segle passat, diverses companyies han esdevingut sinònim de teatre de qualitat i modernitat: Comediants, Dagoll-Dagom, La Fura dels Baus, Els Joglars... A nivell internacional també són reconeguts avui directors com Josep Maria Flotats, Lluís Pasqual o Calixto Bieito. El teatre d'autor té el seu espai d'impuls en diversos centres dramàtics, especialment a Barcelona

i a València, i presenta també propostes en d'altres de nous, com els recentment creats a Reus, Girona, Perpinyà i Andorra. L'obra *El mètode Grönholm*, de Jordi Galceran, creada arran d'un projecte de creació textual contemporània del Teatre Nacional de Catalunya, ha estat traduïda a força idiomes i representada en molts països, arribant també al cinema.

El pioner del cinema a Catalunya, que ha passat a la història com el fundador també de la cinematografia espanyola, és Fructuós Gelabert, cineasta, inventor i dissenyador dels primers estudis de rodatge d'Espanya. El 1897 rodà la primera pel·lícula de ficció a l'Estat, *Riña de café*. El 1914 Barcelona ja era el centre de la indústria cinematogràfica estatal, tant a nivell de producció com de distribució, i una de les ciutats del món amb més sales d'exhibició, superant-ne el centenar. A partir de 1939, com a conseqüència de la Guerra Civil, bona part dels cineastes s'exilien i la resta hagué de sobreviure enmig de la pràctica desaparició del cinema a casa nostra. Durant la postguerra és Ignacio F. Iquino el nom que sobresurt per la seva voluntat de continuar amb la indústria cinematogràfica. El 1952, Iquino assoleix un repte exhibint *El Judes*, primer film en català durant el franquisme, prohibit el mateix dia de l'estrena. Noms posteriors són Francesc Rovira Beleta, Vicente Aranda, Pere Portabella, Gonzalo Suárez, Antoni Ribas, Jaime Camino, Francesc Bellmunt... Un major ressò internacional, pel que fa a premis i a exhibició de la seva filmografia, han obtingut modernament Bigas Luna, Ventura Pons, Rosa Vergés i Isabel Coixet... La cinematografia catalana entra al segle XXI amb Barcelona com a centre de producció actiu. El 2004, un total de 106 pel·lícules produïdes a Catalunya es van exhibir a festivals i mostres de cinema del món.

La dansa (amb companyies contemporànies com la de Sol Picó o la de Gelabert-Azzopardi), el circ (de la tradició del Raluy a la innovació del Circ Cric), la fotografia (amb noms ja clàssics com Agustí Centelles o Francesc Català-Roca) i la creació multimèdia (diversa i jove) tenen també avui una producció amb

ressò internacional, com el té la recerca científica, tant la que desenvolupen els centres d'investigació i les universitats dels territoris de parla catalana com la dels nostres investigadors en centres d'arreu del món, amb l'emblema de la recerca biomèdica i la nanotecnologia.

El mateix s'esdevé amb la gastronomia. D'uns anys ençà, la nova cuina catalana, plena d'innovació, però sempre a partir de la pròpia tradició culinària, mediterrània i secular, és reconeguda com una de les cuines contemporànies de més excel·lència i qualitat. Ferran Adrià, Carme Ruscalleda, Santi Santamaria, els germans Roca, Sergi Arola... han encapçalat una renovació de la nostra cuina que ens ha omplert d'estrelles Michelin i de tot tipus de premis.

Aquest és el panorama –necessàriament sintètic i apressat, amb massa noms per esmentar i massa poc espai per fer-ho– de la nostra cultura moderna i contemporània. De la creació cultural als nostres territoris de finals del segle XIX ençà. I aquest és, d'una manera o altra, el panorama de la cultura catalana moderna i contemporània que presentarem a Frankfurt i, en menor mesura, a d'altres ciutats alemanyes.

Aquest és l'art que exposarem. L'arquitectura que mostrarem. El teatre que hi representarem. La música que hi portarem. El cinema que exhibirem. La dansa que hi durem a ballar. Fins i tot, la gastronomia que proposarem tastar.

Simplement, un panorama de la nostra cultura. Per ajudar a entendre millor la nostra singularitat. Més ben dit, per exposar allò que hem aportat i aportem a la universalitat.

Una cultura singular i universal

Frankfurt 2007 és una bona oportunitat per subratllar la importància de la indústria editorial catalana, la seva capitalitat a l'Estat espanyol i el seu procés d'internacionalització. A la vegada, és una oportunitat magnífica per posar de relleu allò que identifica la cultura catalana dins la cultura global: la llengua catalana i les seves expressions creatives. És a dir, una gran oportunitat per donar un nou impuls al coneixement exterior de la llengua catalana i de la seva literatura, però també per donar a conèixer la realitat plural i la creació artística dels seus territoris, tant pel que fa a la tradició històrica com a la més contemporània modernitat. I també per avançar en la identificació de pertinença a la catalanitat de molts creadors que ja tenen un personal i indiscutit reconeixement internacional. És a dir, per donar veu a la riquesa i la diversitat de la cultura catalana, al seu talent i a la seva excel·lència.

La cultura catalana és prou coneguda en el món, però sovint no és reconeguda com a tal. Són coneguts molts dels seus exponents, però no solen ser identificats com a catalans. Sense moure'ns dels darrers cent anys, pintors com Joan Miró, Salvador Dalí, Antoni Tàpies o Miquel Barceló, arquitectes com Antoni Gaudí, Josep Lluís Sert, Enric Miralles o Santiago Calatrava, músics com Pau Casals o Alícia de Larrocha, cantants lírics com Josep Carreras, Montserrat Caballé, Victòria dels Àngels, Jaume Aragall o Joan Pons... són de fama mundial, tot i que es desconeix la seva catalanitat. És la tasca d'identificació cultural dels nostres creadors, de la internacionalització de la nostra creativitat, tant històrica com moderna i contemporània.

La Fira és una magnífica oportunitat per dur a terme aquesta tasca. I, en ser una fira eminentment professional, és també una magnífica oportunitat per incidir encara més en la internacionalització de la nostra indústria editorial, que ja disposa d'una bona posició en els mercats i en els seus mecanismes d'interconnexió comercial. Per consolidar la seva capitalitat

llatinoamericana i subratllar, ampliant-lo, el seu pes en el context europeu.

I, a partir de la nostra indústria editorial, per presentar els escriptors i les escriptores dels nostres territoris, tant els que escriuen en català com els que ho fan en espanyol o en francès, certament, però distingint la seva pertinença a les distintes literatures i delimitant clarament els que ho fan en català. No només perquè són els que utilitzen la llengua que singularitza la nostra cultura, els que basteixen la literatura catalana, sinó, també, perquè són els que no tenen altre altaveu.

Per això, el contingut del programa que ha preparat l'Institut Ramon Llull per a Frankfurt 2007 es fonamenta en tres eixos bàsics: la promoció de la indústria editorial catalana –que ha de donar veu a tota la seva producció, sigui escrita en la llengua que sigui–; la projecció de la llengua catalana i de la literatura que s'hi expressa, i la presentació de la cultura catalana –en tots els seus àmbits.

Per tot això, també, hem preparat una programació que va més enllà dels dies de la Fira –i que abasta, de fet, tot el 2007. Amb l'epicentre, això sí, a la Fira, l'any 2007 serà l'any de la llengua, la literatura i la cultura catalanes a Alemanya. Una vuitantena de ciutats –amb una primera cita a Leipzig, passant, per exemple, per Tubinga, Colònia, Munic o Freiburg, i amb especial incidència a Berlín i, és clar, Frankfurt– tindran activitats de tot tipus: exposicions, actuacions musicals, de dansa i teatrals, presentacions de llibres, conferències, debats i recitals de poesia... I una presència directa dels nostres autors, creadors i pensadors.

La nostra indústria editorial, prèviament, haurà rebut un suport específic a Barcelona mateix –amb ajuts econòmics a projectes concrets i activitats diverses, partint del Saló del Llibre, la Setmana del Llibre Infantil i Juvenil i la visita d'editors d'arreu del món– i haurà estat present, amb un esforç extraordinari de l'Institut Ramon Llull i de l'Institut Català de les Indústries Cul-

turals, a les fires del llibre de Leipzig, París, Londres, Bolonya i Tessalònica.

La visió que pretenem donar de la cultura catalana és diversa i identificativa. La d'una cultura amb una enorme tradició tant creativa com industrial, cert. I per això ens agrada recordar sempre que Ramon Llull fou el primer autor que va escriure de filosofia i ciència en una llengua neolatina –i ho va fer en català– i que les nostres Publicacions de l'Abadia de Montserrat són l'editorial degana del continent europeu, i d'arreu. Però, també volem subratllar la visió d'una cultura radicalment moderna, lligada a les noves tecnologies i que pot oferir, per exemple, tots els registres possibles en les seves mostres musicals, totes presents a la programació que presentem, des de la música clàssica i l'òpera fins a l'electrònica i els dj's.

Llengua i literatura, és clar, però també art, indústria, cinema, cultura popular, dansa, teatre, música, disseny, grafisme, arquitectura, còmic, turisme, gastronomia... Tradició i modernitat, història i contemporaneïtat, ciutats i territoris, noms de prestigi i joves emergents. I, sempre, com a nexce comú, talent creatiu. La nostra aportació singular a la cultura universal.

És el lema que hem triat per a Frankfurt 2007: "Cultura catalana, singular i universal". De la mà del pintor mallorquí Miquel Barceló, que ens ha ofert la seva ballarina, i del dissenyador barceloní Àmerica Sánchez, que n'ha dispostat el cartell.

Singular i universal. Amb talent i creativa. Tradicional i moderna. Transfronterera.

L'any de la llengua i la literatura catalanes a Alemanya

En aquest plantejament, obté especial rellevància la programació específica en l'àmbit de la promoció de la llengua i la

literatura catalanes a tot Alemanya, tant pel que fa a l'increment de traduccions com a la realització d'activitats. És cert que, fonamentalment a partir de la segona meitat del segle XX, la cultura catalana ha acollit i acull un nombre important d'escriptors i escriptores en llengua espanyola. És a dir, la literatura espanyola ha entrat a formar part d'una cultura catalana diversa i plurilingüe. Però també és ben cert que la literatura espanyola té en la mateixa cultura espanyola i les diverses cultures hispanes el seu màxim i millor aparador internacional. Així, la literatura espanyola acull, sense distinció, els escriptors catalans en aquesta llengua –tal com es va poder comprovar el 1991, quan Espanya fou el país convidat a la fira de Frankfurt. La literatura en llengua catalana, en canvi, no té els mateixos aparadors internacionals ni disposa d'uns mecanismes de projecció internacional tan potents, en no tenir cap gran estat que l'assumeixi com a pròpia. Per això, el projecte Frankfurt 2007 és tan important per a la literatura catalana.

El projecte Frankfurt 2007 no pot, ni vol, amagar la diversitat expressiva de la cultura catalana contemporània, i no ho farà. Però tampoc pot presentar la seva realitat de manera confusa, barrejant indiscriminadament aquesta diversitat, presentant-la com un tot uniforme i idèntic, perquè no ho és. Presentada així no s'entendria la riquesa d'aquesta diversitat.

La llengua és el punt de partida i la definició primera de tota expressió literària. I la literatura catalana, la que s'expressa en català, és l'única que fins ben modernament havia conformat la trajectòria històrica de la nostra cultura. A la vegada, és l'única que hi té el seu lloc ple i total d'expressió. Fora de la cultura catalana no hi ha literatura en català.

La literatura catalana, una de les més antigues literatures europees, ha donat, en el segle XX, alguns dels poetes i novel·listes europeus cabdals. En l'actualitat, existeix un ventall ampli d'escriptors en tots els gèneres, amb una producció equivalent a qualsevol altra cultura europea, proporcionalment al seu

pes demogràfic. Poetes, narradors, assagistes, dramaturgs o periodistes catalans dialoguen permanentment amb els seus col·legues europeus i és creixent el nombre de traduccions d'autors catalans en diversos països, especialment a Europa.

Tot i que iniciem el segle XXI amb aquest augment notable de traduccions, els clàssics catalans del segle XX no van ser prou traduïts en el seu moment a causa de la interrupció brutal que significà la dictadura franquista i la persecució que sotmeté la llengua i la literatura catalanes, que impedí que els autors catalans fossin suficientment coneguts internacionalment i dialoguessin amb altres literatures europees. I això malgrat que la literatura catalana sempre ha estat una literatura oberta, que ha traduït molt: la renovació literària d'inicis del segle XX va anar lligada a la traducció dels autors clàssics (poques literatures disposen d'un tresor com la col·lecció especialitzada "Bernat Metge") i també dels contemporanis. Específicament, la recepció de la literatura i el pensament alemanys a Catalunya –i a la resta de territoris de parla catalana– ha estat intensa i ha tingut una forta influència en els nostres narradors, poetes, pensadors i artistes. En l'actualitat existeixen nombrosos vincles entre els escriptors alemanys i catalans, que subratllarem i analitzarem a fons en el programa que hem preparat.

La societat catalana d'avui és pluricultural: amb la llengua catalana com a patrimoni, té un creixent pluralisme intern, especialment a partir de les darreres dècades del segle XX. Avui, alguns dels més importants i reconeguts escriptors en llengua espanyola són ciutadans dels territoris de parla catalana, fonamentalment de Catalunya, són catalans. I a Catalunya, també, hi han viscut des dels anys seixanta del segle passat nombrosos escriptors i intel·lectuals llatinoamericans, també autors en llengua espanyola. El diàleg entre les dues literatures ha estat intens durant les darreres dècades, i ja ho era en la clandestinitat durant els anys negres del franquisme. La literatura cata-

lana s'ha beneficiat, també, de la força d'una indústria editorial potent en el mapa de la producció editorial en llengua espanyola. De fet, bona part de la força de la nostra cultura és el fruit d'aquest diàleg, d'aquesta convivència creativa i creadora. Per això, en aquest programa no podem deixar de banda els escriptors catalans en llengua espanyola. En les darreres dècades n'hi ha hagut força i d'un altíssim nivell i reconeixement internacional –dels ja desapareguts, Manuel Vázquez Montalbán, un escriptor realment universal, i també José Agustín Goytisolo o Carlos Barral; d'entre els vius, Eduardo Mendoza, Juan Marsé, Rosa Regàs, Javier Cercas o Carlos Ruiz Zafón. El seu talent i la seva qualitat, la seva aportació a la literatura contemporània, són indiscutibles. I un orgull per a qualsevol cultura. I un esperó per a la indústria editorial i la seva internacionalització.

El diàleg literari entre les dues llengües és constant, certament, a partir de la segona meitat del segle XX, que és quan podem parlar plenament de l'existència d'escriptors catalans en llengua espanyola. Molts escriptors en llengua catalana es tradueixen ells mateixos a l'espanyol o escriuen en aquesta llengua articles de premsa o textos de no-ficció. A la vegada, autors en llengua espanyola també han escrit originàriament textos en català, com algunes obres teatrals de Vázquez Montalbán i Mendoza, i múltiples mostres de prosa no narrativa. Hi ha, també, autors que han escrit obres de creació literària en ambdues llengües, com Terenci Moix o Pere Gimferrer, per molt que, en aquests casos, l'obra de ficció en llengua catalana sigui primigènia i més extensa. Un diàleg, doncs, constant, quotidià. Viscut i entès des de la més absoluta normalitat a casa nostra. Un diàleg entre literatures, entre llengües, en una única societat.

La presència d'algun dels autors en llengua espanyola en el programa de llengua i literatura catalanes –a banda de la seva participació en el programa de la indústria editorial– ha de servir per remarcar aquest diàleg, la seva relació amb la literatura catalana, i perquè ens parlin de la seva experiència com a creadors en aquest context.

Una relació que també podem posar en la veu d'autors d'arreu que han parlat, amb admiració i coneixement, d'obres cabdals de la nostra literatura, com Gabriel García Márquez, Mario Vargas Llosa, Seamus Heaney o Harold Bloom. Sense voler ser exhaustiu, no puc deixar de recordar que García Márquez ha escrit sobre la novel·lista Mercè Rodoreda; Vargas Llosa sobre la novel·la medieval *Tirant lo Blanc*; Heaney sobre el poeta Gabriel Ferrer, entre altres. Bloom ha estudiat Ramon Llull i, també, d'altres autors, tant medievals com moderns. A *The Western Canon* (1994), hi va incloure sis escriptors en llengua catalana: Carles Riba, J.V. Foix, Mercè Rodoreda, Salvador Espriu, Joan Perucho i Pere Gimferrer. I tots ho han fet, en cada cas, des del coneixement directe i l'admiració.

Juan Goytisolo en pot ser el paradigma d'uns i altres, com a escriptor català en llengua espanyola, cert, però també com a introductor internacional de la literatura en llengua catalana. De fa temps, i enguany mateix en el seu pròleg a la traducció francesa de l'edició definitiva de la novel·la *Incerta glòria*, de Joan Sales. Un paradigma del que volem assolir amb el programa de projecció de la literatura catalana: l'augment de les traduccions a les altres llengües, l'impuls al coneixement dels seus escriptors, el reconeixement de la seva aportació a la literatura universal. És a dir, situar la literatura catalana al lloc que li correspon en el context de les literatures europees.

Els ciutadans alemanys tenen ja un bon coneixement de la cultura catalana, però el tenen dispers, sovint només a través de noms d'artistes. I tenen encara un coneixement més difús de la nostra literatura. Per això, cal situar en el mercat els nostres escriptors i vincular amb la cultura catalana els pintors, músics, arquitectes i altres artistes que són identificats sovint només com a espanyols –o francesos. Fer reconèixer Dalí, Casals, Gaudí i Carreras com a catalans, cert. I donar a conèixer encara més, molt més, els clàssics moderns de la literatura

catalana, noms claus de finals del segle XIX i tot el segle XX, com Jacint Verdaguer, Josep Pla, Salvador Espriu, Joan Fuster o Mercè Rodoreda. I aconseguir, també, més traduccions per als escriptors contemporanis que ja es poden llegir en d'altres llengües, com Baltasar Porcel, Quim Monzó, Carme Riera, Ferran Torrent, Andreu Martín o Maite Carranza –per esmentar només prosistes, dels diversos gèneres narratius i procedències, sense cap voluntat canònica–, i tots els més joves. De fet, aconseguir que un fenomen com el d'Albert Sánchez-Pinyol i la seva novel·la *La pell freda*, traslladada a uns trenta idiomes des de la seva aparició el 2004, no sigui tan poc habitual com ara. La literatura catalana, la clàssica, ja sigui antiga o moderna, i la contemporània, disposa d'una excel·lència que es mereix un millor coneixement internacional, coneixement que ha de començar pel nostre propi impuls i per al qual la Fira de Frankfurt ens dóna una oportunitat que no podem desaproveitar.

La literatura catalana moderna i contemporània presenta una riquesa notable de gèneres, estils i influències. Ha tingut i té autors amb una veu pròpia i una obra d'alta qualitat, i tindria ara, jo mateix, la temptació irrefrenable d'esmentar-ne més. Podria fer una àmplia nòmina. I citar, per exemple, poetes del noucents que em són especialment propers, de Joan Maragall, Joan Salvat-Papasseit, Carles Riba o J.V. Foix a Gabriel Ferrater, Vicent Andrés Estellés, Maria Mercè Marçal o Miquel Martí i Pol, entre altres. Però aquest relat no és l'espai adequat per a fer-ho: és, tan sols, la introducció a aquesta presentació de la literatura catalana que formulem en el projecte Frankfurt 2007.

Amb la voluntat d'apropar-los a tota aquesta riquesa d'autors i obres, els assistents a la Fira de Frankfurt tindran a la seva disposició diverses publicacions sobre la literatura catalana, entre les quals dues visions sintètiques i personals, de l'època medieval fins als nostres dies, editades ambdues per l'Institut Ramon Llull. De l'escriptor Biel Mesquida, el seu discurs a la conferència de premsa de la Fira el 5 d'octubre de 2006: *A European, Catalan-language writer says. Ein europäischer Schriftste-*

ller in katalanischer Sprache sagt. Un escriptor europeu en llengua catalana diu. Un escritor europeo en lengua catalana dice (2006). De Harold Bloom, el seu discurs d'acceptació del XIV Premi Internacional de Catalunya el 2002: *Ramon Llull and catalan tradition. Ramon Llull und die Katalanische Tradition. Ramon Llull i la tradició catalana, Ramon Llull y la tradición catalana* (2006), amb un pròleg contextualitzador del professor Jordi Llovet.

Aquest discurs de Bloom és, realment, una suggeridora introducció a diversos moments del devenir històric de la nostra literatura. Centrat fonamentalment en tres autors tan diferents i allunyats en el temps com el mallorquí Ramon Llull, el poeta valencià del segle XV Ausiàs March i el poeta, narrador i dramaturg barceloní del XX Salvador Espriu, traspua la lectura profunda de les seves obres i en presenta una visió universal. Denota, també, una convincent admiració per una literatura, la catalana, sovint no prou coneguda. Harold Bloom tanca així el seu discurs, amb la constatació de la seva diversitat territorial:

“... la Mallorca de Llull, la València de March, la Barcelona d'Espriu, i llocs als quals lamentablement la meua edat m'impedirà d'anar-hi, com Alacant i Andorra. Pocs pobles són tan devots del millor de la seva literatura d'imaginació com els catalans. Barcelona, en particular, és una ciutat de ciutats, com Nova York, Roma i París, i s'hi assembla sobretot per ser una ciutat de la imaginació. Em sap greu pensar que probablement no tindrè mai prou energia per tornar-hi a fer una última visita. Per compensar-ho, miraré d'immergir-me més profundament en l'estudi del català i de la seva literatura.”⁸

El públic de la Fira, tant el professional com el general, podrà, també, accedir a d'altres publicacions sobre la literatura cata-

⁸ Bloom, Harold: *Ramon Llull and Catalan Tradition* (Barcelona, 2006), pp. 156-157.

lana i, en especial, podrà visitar l'exposició central de presentació de la cultura catalana, situada a l'espai del Fòrum. Un dels seus tres àmbits se centra, precisament, en la història de la literatura catalana, sota el comissariat del poeta Narcís Comadira i l'editor Xavier Folch. La *Guia* que l'acompanya és un altre dels materials impresos al qual podran accedir els assistents. Sense moure'ns de Frankfurt, amb totes aquestes publicacions, les que trobarà als estands institucionals i, ben especialment, als de les editorials, l'exposició central i les activitats als espais específics de la Fira i a la Literaturhaus de la ciutat, confegirem una visió prou àmplia de la literatura catalana, una nòmina extensa, de clàssics, antics, moderns i contemporanis, i també de gent jove, ben actual i altament productiva.

El programa literari desplegat a Alemanya, entre les fires de Leipzig i Frankfurt –i encara abans i després–, és ambiciós i vol mostrar en tota la seva riquesa la literatura catalana. Els escriptors que hi participaran responen, si més no, a un d'aquests tres criteris: pel seu coneixement dels clàssics catalans i la seva capacitat de presentar-los al públic alemany; perquè han estat traduïts a l'alemany i a d'altres llengües europees; per la riquesa de la seva obra i per tenir un discurs propi pel que fa als temes dels diversos esdeveniments literaris i acadèmics a Alemanya. La tria final respondrà, doncs, a aquests criteris, i als necessaris components d'equitat pel que fa a generacions, gènere, territoris de procedència, especificitats literàries, etc. I, també, evidentment, a la pròpia disponibilitat i la voluntat de cadascun dels autors. I, encara, partint dels requeriments dels organitzadors de la Fira i dels responsables dels centres culturals on s'aniran desenvolupant les nostres activitats. El resultat final no podrà ser exhaustiu, no ho serà, però haurà de ser representatiu.

Alemanya és un país policèntric, i per això s'ha previst que el programa literari i cultural que s'hi presenta es desenvolupi en nombroses ciutats, a través, entre d'altres, de la xarxa de les Literaturhaus i de les biblioteques públiques. A uns i altres espais –a totes les Literaturhaus i a onze biblioteques

centrals- s'hi han programat exposicions, recitals de poesia, presentacions de llibres i debats. Com s'ha programat, també, una presència extraordinària dels nostres autors als diversos festivals literaris que s'organitzen cada any a Alemanya, afegint-hi, en algun cas, activitats específiques.

Hi ha, a més, el que podríem dir un programa subaltern, que preveu l'agermanament de llibreries catalanes amb llibreries alemanyes -unes 400 prestaran una atenció especial, en els seus aparadors i lleixes, als llibres d'autors catalans i de temàtica catalana- i la participació activa de centres de secundària d'Alemanya que ja aquest curs 2006-2007 i especialment el curs vinent 2007-2008 inclouran en la seva programació activitats diverses, entre les quals lectures d'autors catalans, classes d'introducció a la llengua catalana -amb professorat que s'hi desplaçarà expressament- o, en alguns casos, la presència d'escriptors i escriptores. Un projecte semblant s'ha estès a algunes universitats, tant entre les que imparteixen habitualment docència de llengua catalana com entre les que no.

En total, a hores d'ara són poc més de 80 les ciutats d'Alemanya -i d'Àustria- on s'organitzaran activitats en el marc d'aquest Projecte Frankfurt 2007, sense comptabilitzar-hi l'aportació de les llibreries:

Activitats del programa Frankfurt 2007 de llengua i literatura catalana a Alemanya

<i>Ciutat</i>	<i>Activitats</i>
Ahaus	projecte ensenyament secundari
Alzey	projecte ensenyament secundari
Aschaffenburg	projecte ensenyament secundari

<i>Ciutat</i>	<i>Activitats</i>
Balingen	projecte ensenyament secundari
Bayreuth	projecte ensenyament secundari
Berlin	Berlinale; Festival de Poesia, Festival Internacional de Literatura; quinzena catalana de música i teatre; Tanz 07 de dansa; simposi internacional de recerca científica; simposi internacional de catalanística; exposició poesia visual; Literaturhaus; exposició Carles Santos; exposició art contemporani
Bielefeld	projecte ensenyament secundari
Bietigheim-Bissingen	projecte ensenyament secundari
Bingen	projecte ensenyament secundari
Bitburg	projecte ensenyament secundari
Bonn	projecte ensenyament secundari
Bornheim	projecte ensenyament secundari
Barunschweig	exposició Biblioteca Catalunya i activitats
Bremen	exposició Biblioteca Catalunya i activitats, projecte ensenyament secundari
Bochum	projecte universitats

<i>Ciutat</i>	<i>Activitats</i>
Bünde	projecte ensenyament secundari
Castrop-Rauxel	projecte ensenyament secundari
Köln	jornada literatura catalana; Literaturhaus; projecte ensenyament secundari
Darmstadt	festival d'òpera
Detmold	projecte ensenyament secundari
Düren	projecte ensenyament secundari
Emmendingen	projecte ensenyament secundari
Erkelenz	projecte ensenyament secundari
Essen	exposició Biblioteca Catalunya i activitats; projecte ensenyament secundari
Frankfurt am Main	Fira del llibre; Literaturhaus; música clàssica, de cantautor i rock, teatre i òpera a la ciutat; exposicions paral·leles a la ciutat, sobre arquitectura, còmic, pintura contemporània, fotografia, llibres il·lustrats...; nits Sónar, amb gastronomia i música electrònica; cicle de cinema; espectacles urbans; aplec de la sardana i folklòre català; simposi de pensament;

*Ciutat**Activitats*

	exposició Biblioteca Catalunya i activitats; Fira de música; projecte ensenyament secundari
Freiburg	exposició Biblioteca Catalunya i activitats; congrés lul·lista
Gaggenau	projecte ensenyament secundari
Göttingen	projecte ensenyament secundari
Halle	projecte ensenyament secundari
Hamburg	exposició Biblioteca Catalunya i activitats; projecte ensenyament secundari; Literaturhaus; seminari multilingüisme
Hanau	projecte ensenyament secundari
Hannover	projecte ensenyament secundari
Hanau	projecte ensenyament secundari
Haßfurt	projecte ensenyament secundari
Hechingen	projecte ensenyament secundari
Heidelberg	exposició Biblioteca Catalunya i activitats; projecte ensenyament secundari
Herbrechtingen	projecte ensenyament secundari
Hilpoltstein	projecte ensenyament secundari

<i>Ciutat</i>	<i>Activitats</i>
Jena	projecte universitats
Kassel	projecte ensenyament secundari
Königsfeld	projecte ensenyament secundari
Krefeld	projecte ensenyament secundari
Langenhagen	projecte ensenyament secundari
Leinfelden-Echterdingen	projecte ensenyament secundari
Leipzig	Fira del llibre; actuacions musicals; lectures poètiques i teatrals; Literaturhaus
Leverkusen	projecte ensenyament secundari
Lorch	projecte ensenyament secundari
Ludwigsburg	projecte ensenyament secundari
Menden	projecte ensenyament secundari
Merseburg	projecte ensenyament secundari
Mönchengladbach	projecte ensenyament secundari
Möhrendorf	projecte ensenyament secundari
Monschau	projecte ensenyament secundari
Mülheim	exposició Biblioteca Catalunya i activitats

<i>Ciutat</i>	<i>Activitats</i>
München	jornada literatura catalana; Literaturhaus
Münster	projecte ensenyament secundari
Nuremberg	projecte ensenyament secundari
Oberhausen	projecte ensenyament secundari
Oberndorf am Neckar	projecte ensenyament secundari
Osterholz-Scharmbeck	projecte ensenyament secundari
Papenburg	projecte ensenyament secundari
Plochingen	projecte ensenyament secundari
Potsdam	projecte ensenyament secundari
Remchingen	projecte ensenyament secundari
Reutlingen	exposició Biblioteca Catalunya i activitats
Rintlen	projecte ensenyament secundari
Rodgau	projecte ensenyament secundari
Rottenburg	projecte ensenyament secundari
Salzburg (Àustria)	Literaturhaus
Schleiden	projecte ensenyament secundari
Schweinfurt	projecte ensenyament secundari

<i>Ciutat</i>	<i>Activitats</i>
Senden	projecte ensenyament secundari
Siegen	projecte ensenyament secundari
Stadecken-Elsheim	projecte ensenyament secundari
Steinfurt	projecte ensenyament secundari
Stuttgart	exposició Biblioteca Catalunya i activitats; Literaturhaus; projecte ensenyament secundari
Tauberbischofsheim	projecte ensenyament secundari
Tübingen	jornada acadèmica; projecte ensenyament secundari; projecte universitats
Velbert	projecte ensenyament secundari
Verden	projecte ensenyament secundari
Viena (Àustria)	projecte universitats
Wiesloch	projecte ensenyament secundari
Würzburg	exposició Biblioteca Catalunya i activitats; projecte universitats

L'any de Turisme de Catalunya

Tot el conjunt d'activitats que ocuparan Alemanya aquest 2007

en la presentació de la cultura catalana vindrà acompanyat per un pla de promoció específic de Turisme de Catalunya, l'acció promocional més important que aquest ens públic ha organitzat mai en un mercat estranger. Aquest pla, que Turisme de Catalunya ha nomenat "l'Any de Catalunya a Alemanya", preveu, entre d'altres, l'organització d'una missió empresarial amb la participació d'una trentena d'empreses i entitats turístiques catalanes, una campanya de màrqueting directe que arribarà a prop de 250.000 persones i un acord, en combinació amb el programa de la cultura convidada, que permetrà convertir centenars de llibreries alemanyes en punts de promoció cultural i turística de Catalunya.

Alemanya és el primer mercat turístic emissor d'Europa i el quart en importància per a Catalunya, amb 1,5 milions de turistes l'any 2006, essent, doncs, un lligam econòmic i també cultural entre ambdós territoris. Per tal d'aprofundir en aquest mercat, Turisme de Catalunya ha organitzat un nombre considerable d'activitats:

- accions per als professionals: tallers a Frankfurt, Colònia, Berlín, Hamburg i Munic; i presència a les fires de turisme de Stuttgart, Munic, Berlín, Essen, Frankfurt, Düsseldorf i Leipzig
- accions per al públic final: jornades promocionals a tres *Villages de Chic Outlet Shopping*, un a Bèlgica, a quinze quilòmetres de la frontera alemanya, i els altres dos prop de Frankfurt i prop de Munic; campanyes publicitàries diverses; la presència promocional en aquestes 400 llibreries; i l'edició, conjuntament amb l'Institut Ramon Llull, d'unes rutes turístiques literàries sobre la cultura catalana en alemany.

En definitiva, un bon complement per al nostre projecte Frankfurt 2007.

**La relació
entre
la cultura
catalana
i l'alemanya**

Els lligams entre la nostra cultura i Alemanya vénen de lluny i han estat sòlids al llarg dels temps, fins avui mateix. Ho ha estat la influència alemanya en la cultura catalana. Així, la impremta va entrar als territoris de parla catalana de la mà, precisament, d'impressors i estampadors alemanys que s'hi van establir. Johan Rosenbach –Joan Rosembach quan va estar entre nosaltres–, nascut a Heidelberg, va ser un d'aquests impressors va treballar a Barcelona, on va fixar la seva residència, i també a Tarragona, Perpinyà i Montserrat. El 1502 va donar a conèixer un vocabulari català-alemany⁹ que és la primera mostra bibliogràfica del lligam entre les dues cultures. Amb aquest volum, editat a Perpinyà, un veritable llibre de butxaca, Rosembach pretenia ajudar els comerciants alemanys i catalans que havien de desplaçar-se a un o altre país, una evidència de la forta relació que ja existia.

En l'àmbit literari, poetes catalans han estat excel·lents traductors i introductors a casa nostra de la poesia alemanya –i de la literatura en general. A finals del segle XIX i començaments del XX, un dels noms cabdals de la poesia catalana moderna, Joan Maragall, va fer una feina inesgotable per apropar al català tota una llarga tradició alemanya: moltes nades que, gràcies a la seva implantació popular, ja ens semblen nostres, com succeeix amb la rondalla infantil de Hansel i Gretel, que per a nosaltres són Ton i Guida. Devem també a Maragall el coneixement literari de Goethe i Nietzsche, les cançons de Brahms, *l'Himne a l'alegria* de Schiller –de la *Novena* simfonia de Beethoven–, una complexa versió adaptada a la música de *Tristany i Isol-*

⁹ Existeixen dues edicions contemporànies d'aquest vocabulari, l'únic exemplar original del qual es conserva, des del 1908, a la Biblioteca de Catalunya, a Barcelona. La primera fou donada a conèixer, amb motiu de la Fira del llibre de Frankfurt de 1991, pel professor Tilbert Dídac Stegmann. La segona fou publicada el 2002, amb motiu del cinc-cents aniversari de la seva aparició, per l'Institut Ramon Llull, amb una introducció, bilingüe, de Vinyet Panyella, llavors Directora de la Biblioteca de Catalunya. Aquesta edició, facsímil, respecta el tamany i el format original i du per títol *VOCABULARI CATALÀ-ALEMANY imprès a Perpinyà per Joan Rosembach el 1502*. Una tercera edició estarà enllestida per a la Fira d'aquest 2007.

da, de Wagner... A mitjan segle XX, un altre poeta fonamental, Carles Riba, va fer unes superbes versions de Rilke i Hölderlin. Feliu Formosa, en les darreres dècades, ha portat diversos poetes alemanys a les nostres llibreries i força autors teatrals, començant per Brecht, als nostres escenaris... La llista és molt llarga, i encara més fructífera per a la cultura catalana.

El mateix ha succeït en l'àmbit musical. Recordem només les estrenes de Bach al Palau de la Música Catalana, al cor de Barcelona: allí van tenir lloc les primeres audicions a l'Estat espanyol d'obres seves tan significatives com la *Missa en si menor* i la *Passió segons sant Mateu*, que any rere any s'hi continuen escoltant. O recordem també l'abrandat i militant wagnerisme del Gran Teatre del Liceu. O, anant cap al camp de l'arquitectura, el que va significar el Pavelló Alemany, dissenyat per Mies van der Rohe per a l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929, esdevingut seu de la Fundació que du el nom de l'arquitecte i que encara avui atreu milers de visitants.

I no puc deixar d'esmentar Walter Benjamin, el filòsof i crític literari que es va suïcidar el 1940, a Portbou, a l'Empordà, a tocar de la frontera hispanofrancesa. La seva relació amb els territoris de parla catalana no se centra tan sols en els seus darrers dies: Benjamin va viure, entre 1932 i 1933, a l'illa d'Eivissa, i allí va escriure algunes de les seves millors pàgines. Eivissa l'ha recordat darrerament amb una magnífica exposició sobre aquells anys, que l'Institut d'Estudis Baleàrics durà a Berlín, probablement a finals d'aquest 2007. Portbou també el recorda: és la seu de la Fundació que du el seu nom i que en un futur s'instal·larà en un antic edifici municipal que restaurarà Norman Foster.

La relació entre ambdues cultures ha estat constant i, dintre la programació del Projecte Frankfurt 2007, és motiu d'una especial i acurada atenció, amb una publicació monogràfica –resultat d'una recerca encarregada per a l'ocasió– i debats complementaris, entre d'altres.

En referir-nos al lligam amb la cultura catalana, no podem oblidar que Alemanya ha tingut, de sempre, una notable tradició lul·lista, sobresortint-hi el centre de recerca especialitzat en Ramon Llull, el Raimundus-Lullus-Institut, de l'Albert-Ludwigs-Universität, de Freiburg. En el mateix sentit, podem esmentar la Badische Landesbibliothek, de Karlsruhe, que guarda un manuscrit il·lustrat a color del *Breviculum* de Llull, datat el 1321.

Hi ha, també, una important tradició de traduccions a l'alemany d'obres catalanes: el 2005, Ferran Robles va publicar, en un volum de 278 pàgines, la *Bibliografia de la literatura catalana en versió alemanya -narrativa, poesia, teatre*, editat per la Biblioteca Catalànica Germànica-Beihefte zur Zeitschrift für Katalanistik de la Universitat de Frankfurt.

En tot cas, el programa específic endegat per al 2007 ha fet augmentar notablement la publicació d'obres traduïdes, i que s'aniran presentant a Leipzig, Berlín i Frankfurt, fonamentalment. Si entre 1998 i 2003 van ser traduïdes 29 obres catalanes a l'alemany, el volum de traduccions d'aquest 2007 superarà aquesta xifra amb escreix, i considerablement, arribant a la seixantena. Per raons òbvies, la llengua que ha rebut i rep més traduccions del català és l'espanyol i, després, a distància, el francès. Són, clar, les dues llengües que estan directament en contacte amb el català. Per això és significatiu que, avui, la tercera llengua en nombre de traduccions del català sigui l'alemany, per damunt de l'anglès i l'italià¹⁰.

En el sentit invers, les traduccions de l'alemany al català també han anat en augment: si el 1996 van ser 55 els llibres traduïts, el 2000 van arribar als 75 i, el 2002, a 99, xifra que es va es-

¹⁰ Entre 1998 i 2003 es van traduir, del català, a l'espanyol, 216 títols; al francès, 40; a l'alemany, 29; al romanès, 18; a l'anglès, 15; a l'italià, 12, al portuguès, 11; al rus, 7; i a l'hongarès i al polonès, 5 cadascun.

tabilitzar en 95 el 2003 i el 2004. L'alemany és, així, la quarta llengua en volum de traduccions al català, rere de l'espanyol, l'anglès i el francès¹¹. En aquest sentit, també és significatiu, com hem apuntat més amunt, que el català sigui la 10ena llengua que rep més traduccions d'altres llengües, fet que subratlla l'obertura de la cultura catalana, la seva decidida opció pel diàleg intercultural i la potència de la seva indústria editorial¹².

Avui dia, la relació entre la cultura catalana i l'alemanya, pel que fa a la llengua i a la literatura, se centra en les traduccions i, de manera molt més significativa, en la docència universitària.

La docència de la llengua, la literatura i la cultura catalanes

La presència de la nostra llengua i la nostra literatura a Alemanya té un referent cabdal: el món universitari. A Alemanya, hi ha 23 universitats amb professorat i lectorats de català de la xarxa de l'Institut Ramon Llull, i 3 més que imparteixen també docència de llengua i literatura catalanes, exclusivament amb professorat propi i en col·laboració amb la nostra institució. A la vegada, s'imparteixen classes –no universitàries– de coneixement de català, amb avaluació i certificació posterior, en set ciutats, a través dels Casals Catalans o dels centres de l'Instituto Cervantes, en tots aquests casos, també, en conveni amb el nostre Institut.

El mapa de les ciutats alemanyes amb universitats, casals i centres que imparteixen docència de llengua, literatura i cultura catalanes és prou ampli.

Els centres d'ensenyament de llengua catalana a Alemanya

<i>Ciutat</i>	<i>Centres</i>
Berlin	Freie Universität; Berlin Humboldt-Universität zu Berlin i Instituto Cervantes
Bielefeld	Universität Bielefeld
Bochum	Ruhr-Universität Bochum

<i>Ciutat</i>	<i>Centres</i>
Bonn	Rheinische Friedrich-Wilhems-Universität Bonn
Braunschweig	Technische Universität Braunschweig
Bremen	Universität Bremen i Instituto Cervantes
Eichstätt	Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt
Erlangen	Friederich-Alexander-Universität
Frankfurt am Main	Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main
Freiburg	Albert-Ludwigs-Universität Freiburg
Göttingen	Georg-August-Universität Göttingen
Halle	Martin-Luther-Universität
Hamburg	Universität Hamburg i Associació Catalana d'Hamburg "El Pont Blau"
Heidelberg	Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg
Kiel	Christian-Albrechts-Universität Kiel
Köln	Universität zu Köln i Centre Cultural Català de Colònia
Konstanz	Universität Konstanz
Mannheim	Universität Mannheim
Marburg	Philipps-Universität Marburg
München	Ludwig-Maximilians-Universität i Instituto Cervantes
Münster	Westfälische-Wilhems-Universität Münster
Saarbrücken	Universität des Saarlandes
Siegen	Universität Siegen
Stuttgart	Universität Stuttgart
Tübingen	Eberhard-Jarls-Universität Tübingen

¹¹ El 2004 es van traduir al català 854 títols de l'espanyol, 456 de l'anglès, 164 del francès, 95 de l'alemany, 50 de l'italià i 32 del portuguès, pel que fa a les llengües amb més projecció.

¹² Totes aquestes dades han estat extretes del volum *La literatura catalana i la traducció en un món globalitzat. Catalan Literature and translations in a globalized world*, un informe de Carme Arenas i Simona Škrabec i editat per la Institució de les Lletres Catalanes i l'Institut Ramon Llull (Barcelona, 2006), que es presentarà, després d'haver-ho fet a Barcelona i a Nova York, a Frankfurt mateix en el transcurs de la Fira.

Hi ha més de 1.300 alumnes en assignatures curriculars a les universitats alemanyes el curs 2006-2007 –el curs 2005-2006 foren, en concret, 1.261, tenint en compte només els 23 centres amb lectorats de l'Institut Ramon Llull. Alemanya és, d'aquesta manera, el país que té més alumnes d'ensenyament superior que estan matriculats en assignatures de llengua, literatura i cultura catalanes –més, fins i tot, que l'Estat espanyol, si hi descomptem les universitats catalanes, les valencianes i la balear. De fet, Alemanya és el país que acull més centres universitaris que imparteixen assignatures de llengua i literatura catalanes. Podríem dir que és la punta de llança de la internacionalització acadèmica de la nostra cultura, encapçalant un trident, que la seguiria, format per França, els Estats Units d'Amèrica i el Regne Unit.

Alemanya acull també un centre superior d'estudis i recerca sobre la cultura catalana, precisament a la Universitat de Frankfurt, l'Estudi d'Investigació Catalanística. Centres d'aquest nivell en posseeixen cinc d'altres universitats d'arreu del món, totes elles de prestigi reconegut, i sempre amb la col·laboració de l'Institut Ramon Llull: la Universitat de Chicago (Càtedra d'Estudis Catalans Joan Coromines), la Universitat Queen Mary de Londres (Centre de Recerca en Estudis Catalans), la Universitat de la Sorbona-París IV (Centre d'Estudis Catalans), la London School of Economics (Centre Canyada Blanch) i la Universitat de Nova York (Centre d'Estudis Catalans).

La Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main és un dels principals centres de la romanística –i la catalanística– a Alemanya. El 1974 s'hi van començar a impartir els primers cursos de llengua i cultura catalanes, estudis que van viure un fort impuls amb l'obtenció d'una càtedra per part del professor Tilbert Stegman el 1981. A l'Institut für Romanische Sprachen und Literaturen de la Facultat 10 (Noves Filologies) hi ha ubicada la Biblioteca Catalana, actualment la major biblioteca de temàtica catalana de fora del nostre domini lingüístic, amb un fons de 35.000 volums.

La mateixa Universitat de Frankfurt va fundar el 1988 el Zeitschrift für Katalanistik per tal de promoure anualment cursos i seminaris d'investigació catalans oferts a les universitats alemanyes. El 1993 la Generalitat de Catalunya va aportar a la Universitat un lectorat de llengua catalana, com a suport a la tasca del seu professorat propi, que des del 2002 gestiona l'Institut Ramon Llull.

La col·laboració entre la Universitat i l'Institut Ramon Llull va tenir un nou avenç el 2005 amb l'acord de concentració de totes les activitats docents relacionades amb la llengua, la cultura i la literatura catalanes en l'Estudi d'Investigació Catalanística de Frankfurt, el Forschungsstelle Katalanistik, ubicat a l'Institut für Romanische Sprachen und Literaturen. L'Estudi, a banda de la docència curricular, té entre els seus objectius:

- l'organització d'un seminari semestral de temàtica relacionada amb la llengua i la cultura catalanes,
- la formació de nous investigadors especialitzats en recerques de temàtica catalana,
- l'establiment i l'enfortiment de vincles entre investigadors catalanòfils provinents de diverses disciplines a Alemanya, i també entre aquests i els investigadors d'arreu,
- i el foment de l'excel·lència i la innovació en la recerca, des d'una perspectiva transversal i interdisciplinària, especialment per mitjà de publicacions pròpies (especialment a la col·lecció "Biblioteca Catalànica Germànica-Beihefte zur Zeitschrift für Katalanistik".

La docència de la llengua catalana, finalment, és també present en d'altres territoris de parla alemanya:

Àustria

Salzburg	Universität Salzburg
Viena	Universität Wien; Wirtschafts Universität Wien; Casal Català de Viena i Instituto Cervantes

Suïssa

Basilea	Universität Basel i Casa Nostra de Basilea
Berna	Amics Catalans de Berna
Zuric	Universität Zürich i Casa Nostra de Zuric

Casals i comunitats catalanes

Un altre nexa d'unió i diàleg són els casals catalans. Les comunitats catalanes establertes a Alemanya, d'origen i motivacions molt diverses, disposen d'associacions específiques, amb els seus casals i centres de trobada:

- Katalanischer Salon (Berlín)
- Centre Cultural Català de Colònia
- Associació Catalana d'Essen
- Casal Català d'Hannover
- Associació Catalana d'Hamburg "El Pont Blau"
- Associació El Casal (Bamberg)
- Sprachforum Heinrich Heine

Aquests casals –als quals podríem afegir els de Luxemburg, Viena, Basilea i Zuric, en l'àmbit dels territoris de parla alemanya– constitueixen una important xarxa d'activitats i promoció al voltant de la nostra realitat cultural.

La catalanística

Sis entitats de catalanística d'arreu del món van constituir, el desembre de 2006, la Federació Internacional d'Associacions

de Catalanística (FIAC), amb seu a l'Institut d'Estudis Catalans i el suport de l'Institut Ramon Llull, amb l'objectiu de facilitar la seva col·laboració en l'organització de col·loquis, simposis, actes d'homenatge a catalanòfils destacats o publicacions conjuntes, i promoure la llengua, la literatura i la cultura catalanes en l'àmbit acadèmic i universitari internacional.

La FIAC està constituïda per l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, l'Anglo-Catalan Society, l'Associazione Italiana di Studi Catalani, l'Association Française des Catalanistes, la North-American Catalan Society, la Deutscher Katalanistenverband i la Societat Catalana de Llengua i Literatura. Les associacions internacionals de catalanística són entitats que agrupen estudiosos i experts de la llengua i la literatura catalanes residents dins o fora del domini lingüístic, i es van constituir a partir de la segona meitat del segle XX.

El primer president de la FIAC és Johannes Kabatek, president, també, de la Deutscher Katalanistenverband, com a reconeixement, precisament, del pes de les universitats i els estudiosos alemanys en el conjunt global de la catalanística.

En el marc del programa Frankfurt 2007, les associacions de catalanística d'arreu del món celebraran la seva segona trobada, a Berlín, a la tardor

**Frankfurt 2007
i la projecció
exterior
de la cultura
catalana**

El programa del projecte Frankfurt 2007, que hem preparat des de l'Institut Ramon Llull, abasta, doncs, un conjunt ampli d'activitats, tot al llarg de gairebé dotze mesos, tant a Catalunya com a Alemanya, i encara amb incursions en algunes ciutats europees, amb la presència a fires de llibres i festivals literaris i la voluntat inequívoca de promoció internacional. Aquest dens i complex programa, fruit de la participació i la col·laboració d'un gran nombre d'organismes, entitats, associacions i professionals, es fonamenta en tres objectius:

1. Fer visible la força i el paper de la indústria editorial catalana.
2. Augmentar el coneixement i el reconeixement de la literatura catalana i promoure'n la traducció d'obres a d'altres llengües.
3. Promoure el procés d'internacionalització de la cultura catalana des de la seva diversitat.

Els dies de la Fira, amb una programació sòlida: una previsió de 1.800 professionals de la nostra indústria editorial desplaçats a Frankfurt, set estands institucionals i col·lectius, 250 expositors catalans, una seixantena de presentacions i debats als espais propis de la Fira, un complet programa literari diari a la Literaturhaus de la ciutat, més d'una desena d'exposicions entre els museus de la ciutat i l'espai firal, i activitats diverses de música, cinema, dansa, teatre, cultura popular, arts aplicades i gastronomia.

Abans de la Fira, una programació ben diversa en una vuitantena de municipis alemanys –amb especial èmfasi en la literatura, el pensament i la creació artística–, convocatòries professionals prèvies a Barcelona i la promoció editorial, també prèvia, a Leipzig, París, Londres, Bolonya i Tessalònica.

Un dels elements claus que conforma el canemàs de la programació és la presentació de la nostra cultura com una cultura transfronterera, oberta al diàleg universal des de la seva singularitat. Primer, un diàleg intern –de les diverses estètiques, procedències, ideologies, formes d'expressió...– i, també, un diàleg cap enfora –de la nostra cultura amb les altres cultures. Un diàleg permanent, viu i suggeridor. Creatiu.

Aquesta és una oportunitat que hem de saber aprofitar, per donar fermes passes endavant en els objectius proposats, sabent, però, que aquests objectius són a llarg termini i que no tenen –perquè no existeix, ni per a la cultura catalana ni per a cap altra– un aturador definitiu, un límit insuperable.

El projecte Frankfurt 2007, la nostra presència com a cultura convidada a la Fira del Llibre, no és un destí, ni tan sols el final d'una etapa. És un pas més. Un pas que ha de ser ferm, però que ha de venir seguit d'altres.

És l'esforç més significatiu que mai s'ha fet de presentació del nostre talent creatiu i de la nostra potencialitat artística en un país concret i en un espai acotat de temps, cert. Però no és l'únic que hem fet, ni que farem. No és tan sols l'únic que farem enguany mateix. Els mesos previs a la celebració de la Fira de Frankfurt en si, les activitats de projecció de la llengua i la cultura catalanes han anat desenvolupant-se arreu, en d'altres indrets d'Europa, al nord d'Àfrica, a l'Amèrica Llatina, a l'Amèrica del Nord...

Una d'aquestes activitats ha presentat, també, un programa extens, certament no tant com el de Frankfurt, però prou important: el projecte "Made in CataluNYa. Catalan Culture in New York", desenvolupat de març a juny. Amb el pretext de l'exposició *Barcelona and Modernity: Gaudí to Dalí*, inaugurada al Metropolitan Museum of Art i organitzada per aquest mateix museu i el Cleveland Museum of Art, l'Institut Ramon Llull ha bastit una programació que ha inclòs una segona exposició (*A Me-*

diterranean Mirror: Catalan Law in an International Context, a la New York University, amb originals de textos jurídics catalans medievals i moderns, i jornades paral·leles); diversos concerts de música clàssica, jazz i cantautors; espectacles de dansa contemporània; recitals i muntatges teatrals i musicals sobre poesia (entre els quals Lou Reed, Patti Smith i Laurie Anderson interpretant poetes catalans del segle XX i XXI); simposis universitaris i literaris i una presència extraordinària d'escriptors catalans al Pen World Voices Festival, la trobada novaïorquesa dedicada a la literatura internacional, sempre en diàleg amb autors d'altres cultures. És a dir, identificar la pertinença a la catalanitat d'artistes i creadors del noucents com Gaudí, Dalí, Miró, Rusiñol, Casas, Nonell, entre d'altres, reivindicar la nostra tradició històrica i donar a conèixer la diversitat i la riquesa dels creadors i artistes contemporanis, i fer-ho amb un llenguatge modern i internacional. I de la mà, quan és possible, d'artistes del país d'acollida i en centres culturals de primer nivell.

La singularitat de la cultura catalana, una cultura europea, mediterrània, de relatiu petit pes demogràfic, històrica, presentada a Nova York, la capital de la modernitat, de la globalització, de la universalitat contemporània. I presentada des de l'autoestima, des del convenciment de l'excel·lència de les mostres aportades, del talent dels creadors. Des de la mateixa autoestima que qualsevol representant de qualsevol cultura té, ha de tenir, per projectar-la al món.

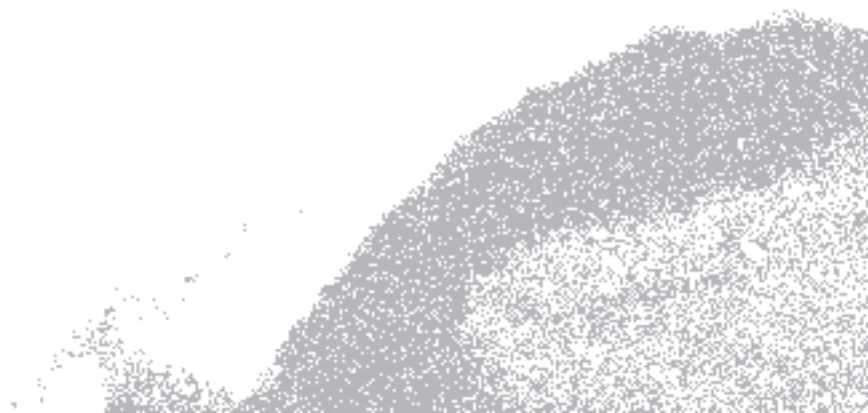
I tot això mentre se celebra, el primer semestre de 2007, la presència de poetes catalans a Casablanca, una exposició sobre l'exili de la guerra civil espanyola a Amèrica Llatina –a Buenos Aires, Santiago de Chile i Mèxic DF–, la celebració del XXè aniversari del lectorat de Cracòvia, la trobada de catalanòfils nord-americans a Halifax (Nova Escòcia, Canadà), la presència a les expollengües de París, Berlín i Londres, la participació en festivals (musicals a Austràlia, teatrals al Regne Unit, per

exemple), o unes jornades catalanes a Corea. I l'aprovació de noves subvencions per a traduccions d'obres catalanes a d'altres llengües, la preparació per a l'obertura de nous lectorats a Europa, Nord-amèrica i Àsia.

Aquesta és la feina quotidiana de la promoció exterior de la llengua, la literatura i la cultura catalanes. Una feina que se centra en quatre eixos centrals:

1. La identificació com a pertanyents a la cultura catalana d'aquells creadors que ja han assolit un coneixement internacional.
2. El reconeixement dels nous creadors catalans en el context internacional a partir de la projecció del coneixement del seu talent i les seves obres.
3. La circulació de la creació catalana en els mercats internacionals –a través de traduccions en el cas de la literatura i el pensament–; la participació en festivals i cicles, en el cas de la música, la dansa, el teatre, el cinema i el circ; l'organització d'exposicions, en el cas de les arts plàstiques.
4. La promoció de l'ensenyament de la llengua catalana i dels diversos aspectes de la cultura que s'hi expressa en les universitats i els centres de recerca d'arreu del món, així com l'ensenyament bàsic en centres propis i compartits

El post-Frankfurt és, doncs, encara més important, perquè ha de ser la consolidació de la continuïtat d'aquesta feina. A Alemanya i al món. El nostre món. La nostra singularitat en el nostre universal.

L'organització del convidat d'honor

The background features a dense pattern of small orange and grey dots. A large, white, curved shape, resembling a stylized 'C' or a partial circle, is positioned on the right side of the page, partially overlapping the dot pattern.

Quan la Fira, l'AuM, tria un convidat d'honor, tria, també, l'organisme responsable de programar-ne la presència i l'activitat, el seu organitzador. Aquest organisme, en el cas de la cultura catalana, és l'Institut Ramon Llull, que va signar amb l'AuM el corresponent conveni i ja va protagonitzar l'acte de relleu, al mateix recinte de la Fira, en l'edició de l'any passat. I, amb els responsables de la Fira, ha anat definint el programa de la cultura convidada, presentant conjuntament els seus eixos, en un primer estadi l'octubre de 2006 a Frankfurt mateix i ja en un estadi més avançat a la Fira de Leipzig a mitjan març d'aquest 2007.

L'Institut Ramon Llull, consorci format per la Generalitat de Catalunya –el Govern propi, amb àmplies competències, també en l'àmbit cultural i educatiu– i l'Institut d'Estudis Catalans, té, entre els seus encàrrecs estatutaris, la promoció de la llengua i la cultura catalanes a l'exterior. Un dels seus dos ens consorciats, l'Institut d'Estudis Catalans, és l'acadèmia oficial de la llengua catalana i té com a àmbit geogràfic d'actuació tots els territoris de parla catalana (com especifiquen els seus acords fundacionals de 1907 i reconeix el Reial decret 3118/1976, del 26 de novembre, del Govern d'Espanya). L'Institut d'Estudis Catalans, a més, és membre de ple dret de la Unió Acadèmica Internacional des de l'any 1922.

Per tal de completar la representació institucional de la cultura catalana com a convidada d'honor a la Fira de Frankfurt 2007 i fer visible la seva diversitat, l'Institut Ramon Llull ha encetat converses amb altres governs i institucions dels diversos territoris de la llengua catalana. Això no vol dir defugir la responsabilitat de ser l'organitzador oficial, únic i últim de la programació, sinó ampliar el coixí territorial i la presència efectiva dels seus representants públics, que, a més, hi col·laboren. És, amb aquesta voluntat, que l'Institut Ramon Llull ha arribat a acords amb el Govern d'Andorra (a través del seu Ministeri

d'Afers Exteriors, Cultura i Cooperació), el Govern de les Illes Balears (a través de l'Institut d'Estudis Baleàrics), l'Ajuntament de Perpinyà i l'Ajuntament de l'Alguer i es troba en converses avançades amb d'altres institucions. Pel mateix motiu, l'Institut Ramon Llull també acollirà en la seva representació la Xarxa Vives d'Universitats, organisme que aplega les universitats públiques i privades de tot l'àmbit lingüístic català, i que treballen conjuntament i solidàriament en algunes qüestions, com, precisament, la projecció exterior de la llengua i cultura comunes¹³.

Representació institucional dels territoris de parla catalana a Frankfurt 2007

<i>Territori</i>	<i>Institucions</i>
Catalunya	Institut Ramon Llull (organitzador) Generalitat de Catalunya, Universitats
Illes Balears	Institut d'Estudis Baleàrics (Govern Balear), Universitat
Comunitat Valenciana	Universitats
Andorra	Govern d'Andorra, Universitat
Catalunya del Nord	Ajuntament de Perpinyà, Universitat
L'Alguer	Ajuntament de l'Alguer

En les seves tasques d'organització, l'Institut Ramon Llull ha comptat també amb la participació directa del Gremi d'Editors de Catalunya i de l'Associació d'Editors en Llengua Catalana, que han esdevingut promotors decidits i indispensables de la part corresponent de programa i han capitalitzat les accions específiques en favor de la indústria, tant en activitats prèvies realitzades a Barcelona com en la presència en fires europees tot al llarg de l'any. Conseqüentment, el Gremi d'Editors de Catalunya i l'Associació d'Editors en Llengua Catalana –que agrupa la gairebé totalitat de les editorials que publiquen en llengua catalana, també les balears, les valencianes i les an-

dorranes- compartiran a la Fira l'estand institucional central en representació de la indústria editorial. El Gremi d'Editors del País Valencià, que també col·labora en la representació de la nostra cultura comuna, hi tindrà un estand propi, al costat mateix dels anteriors. Finalment, la diversa representació institucional inclourà aquelles editorials –de petit volum– que no formen part de cap associació.

L'Institut Ramon Llull, finalment, ha obtingut la col·laboració plena d'altres organismes, associacions i institucions culturals i professionals diverses, sempre amb aquesta voluntat de representar i presentar la riquesa, el dinamisme i la diversitat de la cultura catalana, especialment en tot allò que fa referència al món del llibre, la publicació mitjançant les noves tecnologies i la il·lustració gràfica. I també d'altres indústries culturals que s'hi relacionen directament o en algun dels seus aspectes, com ara el cinema o el teatre.

La presència de la cultura catalana com a convidada a la Fira de Frankfurt ha tingut una gestació llarga i, com és habitual en aquests casos, complexa. Sergio Vila-Sanjuán, que l'ha viscuda des del començament i que, finalment, hi col·labora com a assessor de continguts de l'exposició central, ho recorda d'aquesta manera:

“El 1996, després de contemplar el desplegament que la Fira de Frankfurt dedicava a Irlanda, va ser quan vaig pensar per primera vegada que la categoria de país convidat de la Fira po-

¹³ En concret, les universitats que s'hi apleguen són: Universitat Abat Oliba CEU (Barcelona), Universitat d'Alacant, Universitat d'Andorra, Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de Barcelona, Universitat de Girona, Universitat de les Illes Balears, Universitat Internacional de Catalunya, Universitat Jaume I (Castelló), Universitat de Lleida, Universitat Miguel Hernández d'Elx, Universitat Oberta de Catalunya, Universitat de Perpinyà Via Domitia, Universitat Politècnica de Catalunya, Universitat Politècnica de València, Universitat Pompeu Fabra (Barcelona), Universitat Ramon Llull (Barcelona), Universitat Rovira i Virgili (Tarragona), Universitat de València i Universitat de Vic

dia ser útil i adequat a la literatura catalana. Irlanda, en efecte, comparteix espai lingüístic amb Gran Bretanya (i amb els EUA), però alhora el seu espai cultural és netament diferent; i pel que fa a les seves fronteres no hi ha dubte que resulten bastant enredades i que les culturals no coincideixen amb les geografi-coestatal. El títol mateix d'“Irlanda i la seva diàspora” donava a la participació una categoria molt flexible. ¿No podia fer-se una cosa així respecte a la literatura catalana, que li brindés una projecció internacional que necessitava, i alhora que expliqués correctament la seva diferència dins d'Espanya i les seves extensions valenciana i mallorquina? A la tornada a Barcelona ho vaig comentar amb alguns amics de l'àmbit literari, i recordo alguna conversa amb Baltasar Porcel sobre això, a títol purament especulatiu.

Hi va haver més gent que va pensar-ho durant aquella època, i en veu alta. El 1998, en el transcurs d'un acte protocol·lari amb motiu de la visita a la Buchmesse del conseller de cultura de la Generalitat, Joan Maria Pujals, l'aleshores president de l'Associació d'Editors en Llengua Catalana, Josep Herrera, va suggerir que Catalunya es postulés per a aquesta categoria de país convidat, potser en un paquet amb altres llengües minoritàries. Pujals, tanmateix, no es va mostrar gaire receptiu aleshores.”¹⁴

En el transcurs de la Fira del 2000, Jordi Vilajoana, nou conseller de Cultura del Govern català, va anunciar públicament que estudiava plantejar oficialment la candidatura, plantejament que va efectuar finalment el 2002 l'equip de direcció del recentment creat Institut Ramon Llull, encapçalat per Joan Maria Pujals. I fou en el transcurs d'un altra Fira, la del 2004, quan el que en aquell moment era el director de l'Institut, Xavier Folch, va anunciar que la fita s'havia aconseguit: la cultura catalana seria la convidada d'honor i ho seria el 2007.

Dos anys després d'aquell anunci, l'octubre del 2006, a Frankfurt, és clar, es presentava oficialment el canemàs de l'organització

catalana, sota l'empара del president de la Fira, Juergen Boss, amb la presència d'un altre conseller de Cultura, Ferran Mascarell; un altre director de l'Institut Ramon Llull, Emili Manzano; i la comissària del projecte Anna Soler-Pont.

Malgrat els canvis de persones produïts arran de les darreres eleccions al Parlament de Catalunya, aquell canemàs s'ha mantingut –tret d'alguns imponderables– i s'ha eixamplat –acollint una major representativitat territorial–, i s'hi han inclòs noves activitats, amb la voluntat de cloure amb el major èxit possible aquest trajecte de més de deu anys. L'equip humà, professional i tècnic, que ha dut a terme el projecte és molt ampli i està capitalitzat pel personal tècnic de l'Institut Ramon Llull, i sota la responsabilitat, evidentment, del seu equip directiu.

¹⁴ Vila-Sanjuán, Sergio: *Guia de la Fira de Frankfurt per a catalans no del tot informats* (Barcelona, 2007), pp. 125-126.

Projecte Frankfurt 2007

Organitza:

Institut Ramon Llull
(Generalitat de Catalunya i Institut d'Estudis Catalans)

En conveni amb:

Govern d'Andorra // Institut d'Estudis Baleàrics // Ajuntament de Perpinyà
// Ajuntament de l'Alguer

Amb el suport de:

Ministerio de Industria, Turismo y Comercio

Amb la participació de:

Gremi d'Editors de Catalunya // Associació d'Editors en Llengua Catalana

D'aquest opuscle se n'han efectuat edicions en català, espanyol, francès, alemany i anglès i per tal de ser distribuïdes en els actes que conformen el programa "Frankfurt 2007"

Disseny gràfic: Jordi Calvet :: www.jordicalvet.net

Imprès a:

Dipòsit legal:

CULTURA CATALANA SINGULAR i UNIVERSAL

FRANKFURT BOOK FAIR 2007

Personal de l'Institut Ramon Llull

Departament de Direcció

Roger Fradera Jubany
Maria Àngels Guimerà Guinot
Elisabeth Linares Herbolzheimer
Adela Rubert García
Ermenegild Siñol Fernández

Maria Lladó Ribot
Susana Millet Gómez
Elisabeth Piqué Durban
Lluc Silvestre Gili
Eva Solans Marsillach
Eva Soria Puig

Departament d'Imatge i Projectió Exterior

Teresa Ferré Panisello
Gavina García Bonilla
Jordi Grau Moracho
Margarida Moles Gual
Cristina Rius Sanclimens
Queralt Vallcorba Solé

Àrea d'Humanitats i Ciència

Domènec Almerge Martínez
Maria Jesús Alonso Vicario
Rosa Crespi García
Misia De Sert Arnús
Marc Dueñas Sucrana
Marta Ferré Freitas-Morna
Julià Florit Juan
Sonia García García
Anabel García García
Albert Salvatierra de Tera
Marina Steen Richter

Àrea de Creació

Sergi Aguilar Valldeoriola
Dominique Bernat de Naeyer
Teresa Carranza Ramos
Raimon Casinos Caus
Anna Castanyer Collell
Sílvia González Martínez

Àrea de Llengua

Neus Crisol Milian
Miriam Cubells Furtia

Glòria Estapé Mirabent
 Marina López Planella
 Mònica Marques de Oliveira
 Ignasi Massaguer Ferrer
 Victòria Oliva Buxton
 Ariadna Puiggené Riera
 Anna Selga Pau
 Nausica Solà Martínez
 Elena Vicente Prats
 Maribel Vidal Doste

Gerència

Elena Barreras Honrubia
 Pablo Becerril de los Mártires
 Núria Brichfeus García
 Maribel Buldó Caballé
 Tània Cebrián Bohórquez
 Esther Coll Caldes
 Gemma Cordonet Pararols
 Carolina Corrionero Alegre
 Mónica Estrada Ortega
 Emili Fabregat Gallinat
 Lidia Fernández Bonilla

Marta García Pérez
 Anna Giralt Brunet
 Sílvia Gràcia Palomares
 Frederic Gràcia Vila
 Gemma Jarque Solsona
 Júlia Montserrat Jordà Folch
 Lourdes Malo Ortega
 Marta Mas Herranz
 Manel Nebot Riera
 Guillem Pons Pons
 Jordi Sanchís Sampol
 Marta Santos Sagués
 Anna Zorrilla Mir

Oficina a Frankfurt

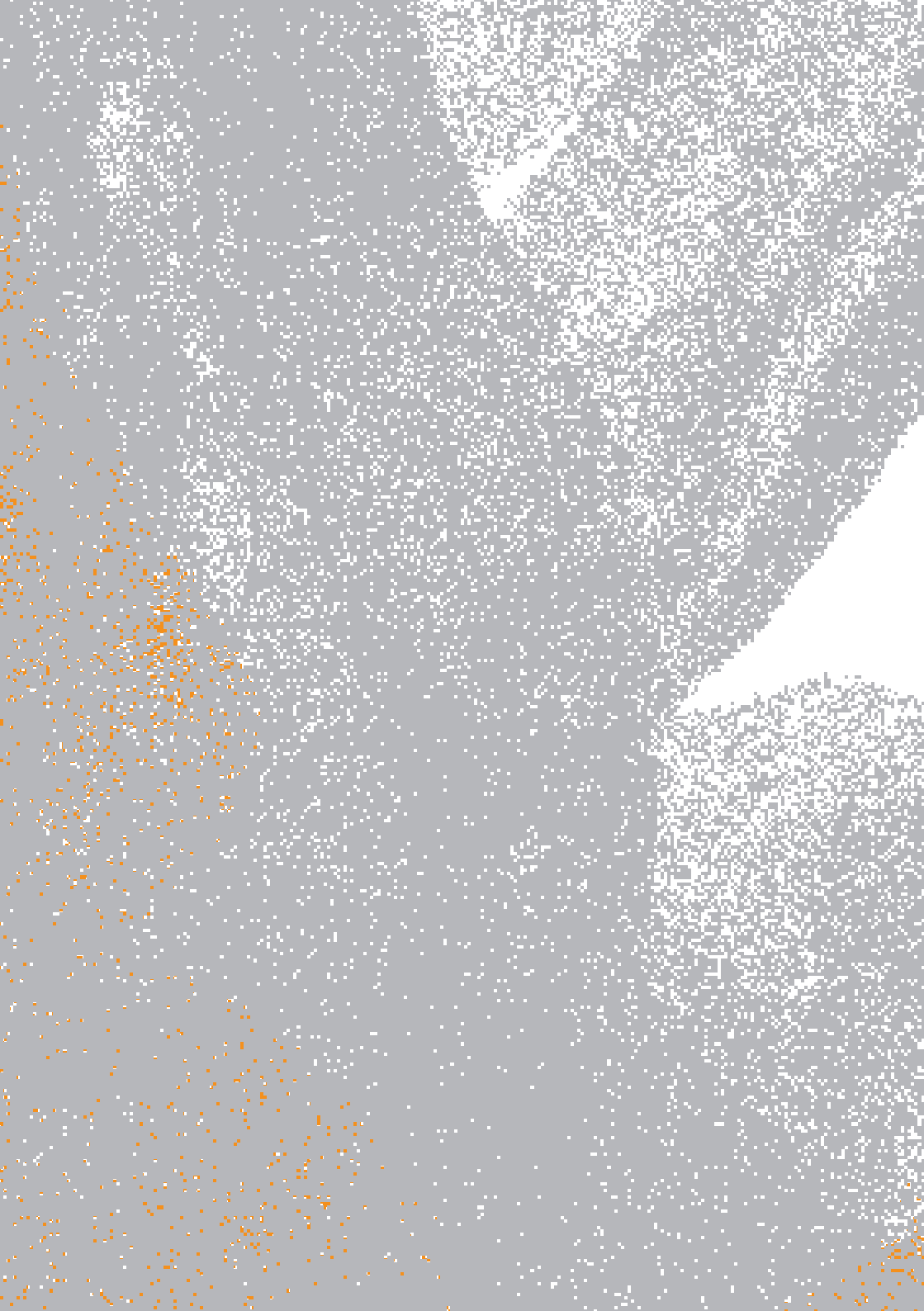
Nicole Grüner
 Eva Sòria Barres

Secretariat projecte Frankfurt 2007

Lluïsa Matarrodona Seseras

Patrocini projecte Frankfurt 2007

Carme Rovira Homs

INSTITUT RAMON LLULL

Director: Josep Bargalló
Directora Adjunta: Neus Fornells
Director de Planificació i Comunicació: Antoni Batista
Cap de l'Àrea de Llengua: M. Àngels Prats
Cap de l'Àrea de Creació: Borja Sitjà
Cap de l'Àrea d'Humanitats i Ciència: Carles Torner
Gerent: Josep Marcé
Comissària del projecte Frankfurt 2007: Anna Soler-Pont

 **institut
ramon llull**
Llengua i cultura catalanes

10-14 October 2007
**FRANKFURTER
BUCHMESSE**
Guest of Honour > Catalan Culture <